

HE 78/2010 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia. Esityksen mukaan lievän pahoinpitelyn syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutettaisiin niin, että alaikäiseen ja läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt olisivat virallisen syytteen alaisia. Suojan piirissä olevat läheiset yksilöitäisiin mahdollisimman tarkkarajaisesti.

Esityksessä ehdotetaan myös, että henkilön hänen työtehtäviensä vuoksi kohdistettu lievä pahoinpitely olisi virallisen syytteen alainen.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 JOHDANTO	3
2 NYKYTILA	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Pahoinpitelyä koskevat säännökset ja syyteoikeus.....	4
Virkamiehiä ja eräitä työtehtäviä koskevia rangaistussäännöksiä.....	5
Tekijän ja uhrin välinen suhde rikoslaissa.....	7
Lähisuhdeväkivallan yleisyys ja pahoinpitelyrikosten rangaistukset.....	7
Työpaikkaväkivallan yleisyys.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden lainsäädäntö ja EU:n lainsäädäntö	10
2.3 Nykytilan arviointi	10
Lievä pahoinpitely.....	10
Lievän pahoinpitelyn syyteoikeus.....	11
Työpaikkaväkivaltaan liittyvät syytejärjestelyt.....	12
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	14
3.1 Tavoitteet	14
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	15
3.3 Keskeiset ehdotukset.....	16
Alaikäiseen tai läheiseen kohdistunut lievä pahoinpitely.....	16
Työpaikkaväkivalta, lievä pahoinpitely ja syyteoikeus.....	17
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	19
4.1 Rikosoikeudelliset vaikutukset.....	19
4.2 Taloudelliset vaikutukset	19
Lievän pahoinpitelyn syyteoikeuden muutos	19
Työpaikkaväkivaltaan liittyvät syytejärjestelyt.....	20
4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	21
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset	21
5 ASIAN VALMISTELU	22
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	24
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT	24
2 VOIMAANTULO.....	25
LAKIEHDOTUS	26
Laki rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta	26
LIITE	27
RINNAKKAISTEKSTI.....	27
Laki rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta	27

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Perheväkivallalla tarkoitetaan laajassa merkityksessä henkistä tai ruumiillista (myös seksuaalista) väkivaltaa avioliitossa tai muussa parisuhteessa (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta Lapset perheväkivallan välillisinä uhreina, EUVL C 325, 30.12.2006, s. 60—64). Parisuhteella viitataan avio- tai avoliittoon, jolloin oleellista on muodollinen rekisteröinti, yhdessä asuminen tai suhteen henkilökohtainen luonne. Parisuhdeväkivallaksi luetaan yleensä myös väkivalta parisuhteen päättymisen jälkeen. Myös lapsiin kohdistuva väkivalta on perheväkivaltaa. Sukulaisten välinen väkivalta voi olla myös aikuisten lasten vanhempiinsa kohdistamaa väkivaltaa. Näitä eri väkivallan lajeja kutsutaan tässä esityksessä yhteisnimityksellä lähisuuhdeväkivalta.

Lähisuuhde- ja työpaikkaväkivalta on koettu Suomessa ja monessa muussakin länsimaassa viime vuosina ongelmaksi. Tarkkaa tietoa niiden yleisyydestä tuomioistuinkäytännössä ei kuitenkaan ole, koska tuomioistuintilastoissa ei eritellä pahoinpitelyrikosten uhria (esimerkiksi puoliso) tai tekopaikkaa (esimerkiksi työpaikka).

Poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltarioksissa oli vuonna 2008 Tilastokeskuksen mukaan 5 000 uhria, 3 % edellisvuotta enemmän. Naisia perheväkivallan uhreista oli 3 800 ja miehiä 1 200. Poliisin kirjaama perheväkivalta on yleensä miesten naiseen kohdistamaa väkivaltaa. Luvut kuvaavat joko samassa asunnossa asuvien tai nykyisten tai entisten perheenjäsenten välistä väkivaltaa. Runsaassa puolessa tapauksista oli kysymys avio- tai avopuolisoiden välisestä väkivallasta eli yleiskielen mukaisesta parisuhdeväkivallasta. Parisuhdeväkivallan 2 900 uhrista miehiä oli 410 eli 14 % uhreista. Alle 15-vuotiaita perheväkivallan uhreja oli 444 ja 15—20-vuotiaita 261.

Kansallisten uhritutkimusten mukaan naiseen kohdistunut perheväkivalta on vähentynyt hieman viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Naisuhritutkimusten mukaan poliisi-

son harjoittama väkivalta on vähentynyt jaksolla 1997—2005. Lapsiin ja nuoriin vanhempiensa taholta kohdistunut kuritusväkivalta on vähentynyt voimakkaasti jaksolla 1988—2008. Tulos on sama äitien ja isien lapsiinsa kohdistamassa fyysisessä väkivallassa. Valtaosa etenkin lievistä lähisuhteissa tapahtuneista pahoinpitelyistä ei kuitenkaan arvioiden mukaan tule viranomaisten tietoon.

Työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan yleensä työtehtävien hoitamisen aikana fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumista. Työpaikkaväkivallan määrittely voidaan kuitenkin tehdä eri tavoin. Euroopan komission määritelmän mukaan työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan tapahtumia, joissa henkilöitä loukataan sanallisesti, uhataan tai pahoinpidellään heidän työhönsä liittyvissä oloissa ja jotka suoraan tai epäsuorasti vaarantavat heidän turvallisuutensa, hyvinvointinsa tai terveytensä. Tutkimuskirjallisuudessa on kehitetty erilaisia työpaikkaväkivallan tyypittelyjä (Heiskanen, Markku, Työpaikkaväkivalta Suomessa, teoksessa Suomalaiset väkivallan uhreina, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216, 2005). Niiden mukaan työpaikkaväkivaltatilanteet voidaan luokitella esimerkiksi 1) työpaikalle tunkeutumiseksi, jossa tuntematon henkilö tulee työpaikalle ryöstön, seksuaalisen ahdistelun tai muun väkivaltaisen syyn vuoksi, 2) työntekijän ja kuluttajan, asiakkaan tai potilaan väliseksi väkivallaksi sekä 3) lähisuuhdeväkivallaksi, jossa tekijä on työtoveri tai kumppani. Työpaikkaväkivalta voi olla työpaikan sisäistä (esimerkiksi työtoverien tekemää) tai työpaikan ulkopuolelta tulevaa (tekijänä asiakas, potilas tai ulkopuolinen, usein tuntematon henkilö). Tässä esityksessä työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan työpaikan ulkopuolisen henkilön tekemää pahoinpitelyrikosta työtehtävää suorittavaa kohtaan tämän työtehtävän vuoksi.

Vuonna 2003 vakuutusyhtiöiden palkan-saajille korvaamista työtaturmista ja ammattitaudeista oli työpaikkaväkivaltatapauksia yhteensä 1464, joista 98 % tapahtui työpaikalla. Väkivaltatapauksista 850 (58 %)

sattui naisille ja 614 (42 %) miehille. Väki-
vallasta suuri osa tapahtui terveydenhuollon
ja sosiaalialan työssä (44 %) tai muussa pal-
velutyössä (30 %). (Hintikka, Noora & Saa-
rela, Kaija Leena: Väkivaltatapatu-
mat vuonna 2003, Tampereen teknillinen yliopisto,
Tampere 2005). Edellä mainitut tiedot
koskevat ensisijassa muuta väkivaltaa kuin
lieviä pahoinpitelyjä. Vain jos työpaikalla ta-
pahtunut väkivallanteko ilmoitetaan työtapa-
turmana vakuutuslaitokselle ja poissaolon
kesto on vähintään kolme päivää, tiedot pää-
tyvät työtapatu-
matilastoon. Suomessa kansallisen uhritutkimuksen mukaan työpaikka-
väkivalta lisääntyi voimakkaasti 1993—
2003, muttei enää 2006 tehdyssä kyselyssä,
kun taas vuonna 2009 oli jälleen havaittavisa
yleistymistä. Vuonna 2008 poliisin tietoon
tuli 9619 lievää pahoinpitelyä. Vuonna 2006
tehtiin työpaikkaväkivaltaa koskeva erillisen-
selvitys, jonka mukaan 9 %:ssa lievistä pa-
hoinpitelyistä uhrina oli työntekijä ja rikok-
sesta epäilty asiakas. Valtaosa työntekijään
kohdistuneista lievistä pahoinpitelyistä ei ar-
vioiden mukaan tule viranomaisten tietoon.

Valtioneuvoston 14 päivänä joulukuuta
2006 tekemässä periaatepäätöksessä kansalli-
seksi väkivallan vähentämishohjelmaksi suosi-
tellaan toimenpiteitä parisuhdeväkivallan en-
nalta ehkäisemiseksi. Ohjelmassa muun mu-
assa suositellaan, että selvitetään mahdolli-
suuksia korjata lainsäädäntöä tavalla, joka
nykyistä paremmin tunnistaa ja tunnustaa
naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein il-
menevät paheksuttavat piirteet, läheiseen ih-
miseen kohdistuvan väkivallan toistuvuuden
ja alistavuuden. Työpaikkaväkivallan osalta
väkivallan vähentämishohjelmassa ehdotetaan,
että olisi pyrittävä edistämään sitä, että rik-
okset ilmoitettaisiin nykyistä systemaatti-
semmin poliisille.

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyk-
sellisiä oikeuksia käsittelevä komitea kiinnitti
Suomea koskevissa päätelmissään
(E/C.12/CO/FIN/5) toukokuussa 2007 huo-
miota perheväkivaltaa koskevien säännösten
puuttumiseen lainsäädännöstä (kohta 16) ja
rohkaisi harkitsemaan sen kriminalisointia
koskevaa erityislainsäädäntöä (kohta 25).
Komitean päätelmissä ei oteta kantaa siihen,
missä lainsäädäntöteknisessä muodossa täl-
laisia erityissäännöksiä tulisi säätää. Vastaa-

vankaltaisia suosituksia on annettu muun
muassa YK:n naisten syrjinnän vastaisen
komitean työssä (CEDAW /C/FIN/CO/6) ja
Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan vä-
kivallan vastaisen kampanjan julkaisuissa.

On syytä korostaa, että yksinomaan lain-
säädäntö, etenkin rikosoikeudellinen, ei ole
riittävä keino puuttua lähisuhte- ja työpaik-
kaväkivaltaan. Lähisuhte- ja työpaik-
kaväkivaltaan on sitä tehokkaampaa, mitä paremmin ja var-
haisemmin viranomaiset ja uhrin lähipiiri
osaavat tunnistaa väkivallan ja ryhtyä tarvit-
taviin toimenpiteisiin. Väki-
vallasta toipuminen ja sen loppuminen puolestaan edellyttää
usein sekä lähisuhte- ja työpaik-
kaväkivallan uhrin että tekijän
auttamista esimerkiksi sosiaalityön kei-
noin. Lähisuhte- ja työpaik-
kaväkivallan uhri tarvitsee yh-
teiskunnan apua ja häntä tulisi auttaa hen-
kistä tukea ja käytännön neuvoja tarjoamalla.
Tekijä puolestaan saattaa rangaistuksen ohel-
la tarvita hoitoa, ja hänet tulisi ohjata osallis-
tumaan väkivallan katkaisuun tähtääviin oh-
jelmiin, jotka voivat koskea sekä lievää ja
toistuvaa väkivaltaa kuin myös vakavampaa
väkivaltaa. Eri toimijoiden tulisi kehittää yh-
teistyötä niin, että uhri saisi tarvitsemansa tu-
en ja tekijä hoidon. Parhaaseen tulokseen
päästään, jos kaikkia keinoja käytetään sa-
manaikaisesti.

Henkilökunnan turvallisuuden takaaminen
on työsuojelulainsäädännön nojalla työnanta-
jan vastuulla. Työnantajan velvollisuudet
koskevat kuitenkin ennen muuta väkivaltati-
lanteiden ennalta ehkäisyä ja niihin varautu-
mista.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Pahoinpitelyä koskevat säännökset ja syyte-
oikeus

Pahoinpitelyrikoksista säädetään rikoslain
21 luvussa. Säännökset uusittiin osana rikos-
lain kokonaisuudistusta vuonna 1995. Rikos-
lain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelystä
tuomitaan se, joka tekee toiselle ruumiillista
väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemät-
tä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toi-
selle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai
muuhun vastaavaan tilaan. Rangaistus on

sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 7 §:n mukaan lievä, jos teko, ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rangaistus on tällöin sakkoa. Pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaan törkeä, jos pahoinpitelyssä 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta.

Voimassa olevat pahoinpitelyä koskevat rikoslain 21 luvun säännökset tulivat voimaan osana rikoslain kokonaisuudistuksen II vaihetta syyskuun alussa 1995. Pahoinpitelyn ja lievän pahoinpitelyn rajan osalta hallituksen esityksessä todetaan, että vanhassa laissa ollut porrastus, joka perustui pelkästään seurauksen vakavuuteen, ei ollut onnistunut. Tämän vuoksi lievää pahoinpitelyä koskeva säännös kirjoitettiin siten, että lievää on kokonaisuutena arvostellen vähäinen pahoinpitely, jolloin arvostelussa pitää kiinnittää huomiota muun muassa väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen vähäisyyteen (HE 94/1993 vp, s. 93/I). Lainmuutoksen jälkeen lievän ja tavallisen pahoinpitelyn tunnusmerkit ovat lomittuneet uudella tavalla. Voimassa olevan lain mukaan teko voidaan tuomita tavallisena pahoinpitelynä silloinkin, kun teolla ei ole aiheutettu vammaa. Toisaalta teko voidaan arvioida lieväksi, vaikka rikoksella on aiheutettu ulkoinen vamma.

Törkeä pahoinpitely ja pahoinpitely ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Syytteen nostaminen niistä ei edellytä asianomistajan syyttämispyyntöä. Virallinen syyttäjä on myös velvollinen nostamaan niistä syytteen, vaikka asianomistaja ei sitä haluaisi. Poliisi on velvollinen suorittamaan virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinnan esitutkintalain (449/1987) 2 §:n mukaisesti sille tehdyn ilmoituksen perusteella. Poliisille voi

näistä rikoksista tehdä ilmoituksen kuka tahansa. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallasta tietoisella henkilöllä tai työnantajalla on siten oikeus tehdä rikosilmoitus poliisille pahoinpitelystä tai törkeästä pahoinpitelystä ilman, että he olisivat asiassa asianomistajan asemassa.

Pahoinpitelysäännösten kokonaisuudistuksen yhteydessä yksityisellä paikalla tapahtunut pahoinpitely säädettiin virallisen syytteen alaiseksi, koska haluttiin korostaa, että perheväkivalta ei ole yksityisasiasta (HE 94/1993 vp, s. 92/I). Vuonna 2004 kumottiin rikoslain 21 luvun 17 §, joka mahdollisti syyttämättä jättämisen pahoinpitelystä, jos asianomistaja sitä omasta vakaasta tahdosta pyysi, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatinut syytteen nostamista.

Lievä pahoinpitely on lähtökohtaisesti asianomistajarikos. Rikoslain 21 luvun 16 §:n mukaan virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä lievästä pahoinpitelystä, joka on kohdistunut 15 vuotta täyttäneeseen henkilöön, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Alle 15-vuotiaaseen kohdistunut lievä pahoinpitely on siten aina virallisen syytteen alainen, muut lievät pahoinpitelyt lähtökohtaisesti asianomistajarikoksia. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 3 §:n 2 momentissa kuitenkin säädetään myös, että huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan alaikäistä tai muutoin edunvalvonnassa olevaa vastaan tekemä rikos on virallisen syytteen alainen.

Lievästäkin pahoinpitelystä kuka tahansa voi periaatteessa tehdä poliisille ilmoituksen. Esitutkinnan toimittaminen asiassa kuitenkin edellyttää, että asianomistaja vaatii tekijälle rangaistusta.

Pahoinpitelysäännöksissä ei ole säädetty erikseen siitä, mihin tai millaisiin henkilöihin teko kohdistuu. Se, että uhri on tekijälle läheinen henkilö tai että uhri on teon hetkellä hoitanut työtehtäviään, saattaa kuitenkin vaikuttaa tapauskohtaisesti teon moitittavuuteen ja siten rangaistuksen mittaamiseen.

Virkamiehiä ja eräitä työtehtäviä koskevia rangaistussäännöksiä

Pahoinpitelyä koskevissa rikoslain säännöksissä ei ole erityissääntelyä silmillä pitä-

en tilannetta, jossa teko on kohdistunut työtehtävää suorittavaan. Rikoslaisissa on kuitenkin eräitä virkamiesasemassa tai eräissä työtehtävissä toimivia koskevia erityisiä rangaistussäännöksiä.

Rikoslain 16 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Teosta tuomitaan se, joka 1) käyttää väkivaltaa tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen, 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa (puoliso, sisar, vanhemmat, lapsi, avopuoliso tai muu läheinen) olevaa henkilöä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Rangaistusasteikko on ankarampi kuin pahoinpitelyssä (sakko tai 2 vuotta vankeutta).

Jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, henkilö tuomitaan rikoslain 16 luvun 2 §:n mukaan virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Virkamiehen vastustaminen tulee siten arvioitavaksi ankarammalla rangaistusasteikolla kuin lievä pahoinpitely, josta voidaan määrätä sakkoa.

Lievän pahoinpitelyn katsotaan sisältyvän virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen (KKO 1986 II 1), sen sijaan pahoinpitelyn perusmuodon ei (KKO 1975 II 71 ja HE 6/1997 vp, s. 62/II).

Rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa määritellään virkamies. Julkisyhteisön työsuhteen työntekijä on erikseen määritelty rikoslain 40 luvun 11 §:n 3 kohdassa. He eivät kuitenkaan kuulu virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan suoja piiriin (HE 6/1997 vp, s. 59). Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevan säännöksen soveltaminen edellyttää lisäksi julkisen vallan käyttöä sisältävää virkatointia. Rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa on määritelty julkista val-

taa käyttävä henkilö, jonka määritelmä tarkoitettiin pääosin vastaamaan sitä, mitä tuolloin voimassa olevassa laissa tarkoitetaan julkisen vallan käytöllä. Julkista valtaa käyttävä henkilö voi lain tai asetuksen nojalla antaa toista velvoittavan määräyksen tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta tai joka lain tai asetuksen nojalla tosiasiallisesti puuttua toisen etuun tai oikeuteen taikka osallistua tällaisen toimen valmisteluun.

Virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevat rikokset ovat virallisen syytteen alaisia. Virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa välittömästi loukatun oikeuden haltija ei ole virkamies, koska säännöksen tarkoituksena on suojata julkisen vallan käyttöä sisältävää virkatointia. Korkein oikeus on linjannut, että väkivallan kohteeksi joutuneella poliisimiehellä, joka korvausvaatimusta esittämättä vaati syytetylle rangaistusta virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, ei ole asianomistajan asemaa (KKO 1978 II 32). Samansuuntainen oli ratkaisu KKO 1999:54.

Rikoslain 17 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistavaksi järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen. Teosta on säädetty rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Pykälän 2 momentin mukaan järjestystä ylläpitävällä henkilöllä tarkoitetaan muun muassa joukkoliikenteen kuljettajaa, matkalippujen tarkastajaa tai hänen apunaan olevaa järjestyksenvalvojaa, yksityisistä turvallisuuspalveluista annetusta laista (282/2002) tarkoitettua vartijaa sekä järjestyksenvalvojaa. Teko on virallisen syytteen alainen.

Työoikeudelliseen sääntelyyn sisältyy joukko säännöksiä, jotka velvoittavat työnantajaa turvaamaan työntekijöille väkivallattoman työympäristön. Muutoinkin lainsäädännössä on eräitä työpaikkaväkivaltaa sivuavia säännöksiä. Esimerkiksi rikosvahinkolain (1204/2005) 7 §:n 2 momentin mukaan korvauksen suorittaminen työnantajalle sairausajan palkasta asianomistajarikoksella aiheutetun henkilövahingon johdosta edellyttää, että asianomistaja on ilmoittanut rikoksen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Työpaikkaväkivallan aiheuttaman vamman tai sairauden osalta sovelletaan ensisijaisesti tapaturmavakuutuslakia (608/1948), jossa vastaavaa säännöstä ei ole.

Työnantaja ja työntekijä on määritelty rikoslain työrikoksia koskevassa 47 luvussa. Väkivallan liittymistä työhön koskee muun muassa tapaturmavakuutuslain 4 a § ja sen esityöt (HE 324/1992 vp).

Tekijän ja uhrin välinen suhde rikoslaissa

Rikoslain eräissä säännöksissä on säädetty rangaistavaksi tekijän ja uhrin välisen luottamussuhteen tai riippuvaisen aseman hyväksikäyttäminen joko rikoksen perustekomuodossa tai törkeän tekemuodon edellytyksenä.

Rikoslain 20 luvun 5 §:n seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 1 ja 3–4 kohdissa on kyse alisteisessa asemassa tai tekijään riippuvaisessa suhteessa olevan henkilön hyväksikäyttämisestä. Rikoslain 20 luvun 7 §:n törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen mukaan teon voi tehdä törkeäksi se, että teko on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen aseman vuoksi. Rikoslain 25 luvun 3 §:ssä ihmiskaupan yhtenä tunnusmerkistökäytännönä on toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttäminen. Varkaus voidaan rikoslain 28 luvun 2 §:n nojalla arvioida törkeäksi, jos rikoksentehtäjä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa. Vastuuaseman hyväksikäyttö voi tehdä kavalluksen törkeäksi rikoslain 28 luvun 5 §:n mukaan. Törkeää kiristystä koskevassa rikoslain 31 luvun 4 §:n 2 kohdassa rikoksentehtäjä käyttää häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa.

Tekijän ja uhrin välinen suhde voidaan myös huomioida rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun sääntöjen perusteella. Uhrin avuttomuus tai kyvyttömyys puolustaa itseään koventaa rangaistusta. Vastaavasti toisen riippuvuuden ja epäitsenäisyyden ilmeinen hyväksikäyttö ja teon kohdistaminen alistamissuhteessa olevaan voidaan ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa periaatteessa hyvin laajasti eri rikoslajeissa, joissa tällainen asetelma voi syntyä.

Lähisuhdeväkivallan yleisyys ja pahoinpitelyrikosten rangaistukset

Suomessa on toteutettu kaksi mittavaa naisuhritutkimusta vuosina 1997 ja 2005. Niiden mukaan parisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa on viimeksi kuluneen vuoden aikana kokenut noin 8 % parisuhteessa elävistä naisista. Vakavin väkivalta, kuten lyöminen, potkiminen ja kuristaminen, on tutkimusten mukaan kuitenkin melko harvinaista. Lähisuhteissa tapahtuvassa väkivallassa piiloriikollisuuden määrän arvioidaan olevan suuri.

Naisuhritutkimuksen mukaan parisuhteessa 7,9 % naisista oli kohdannut viimeksi kuluneen vuoden aikana väkivaltaa tai sen uhkaa ja 6,3 % fyysistä väkivaltaa. Luvussa ovat mukana lievemmätkin tekemuodot, kuten kiinnipitäminen ja läpsiminen, jotka muodostavat suurimman osa väkivallasta. Mitä tahansa väkivaltaa tai sen uhkaa (parisuhteessa, entisessä parisuhteessa ja parisuhteen ulkopuolella) oli kokenut 11,6 % naisista (Heiskanen, Markku, teoksessa Naisiin kohdistunut väkivalta 2005, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, s. 26, taulukko 3.4). Vakavin väkivalta oli selvästi harvinaisempaa. Esimerkiksi viimeksi kuluneen vuoden aikana lyömistä ja potkimista parisuhteessa oli kokenut 0,8 % naisista (Piispa, Minna, edellä mainitussa teoksessa s. 46, taulukko 4.3).

Vuoden 2006 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 0,5 % naisista ja 0,2 % miehistä oli joutunut viimeksi kuluneen vuoden aikana nykyisen tai entisen avo- tai aviopuolison tai vakituisen seurustelukumppanin fyysisen väkivallan kohteeksi (Perheväkivalta Suomessa, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsauksia 12/2009).

Kansallisten uhritutkimusten mukaan fyysinen ja vammaan johtanut naisiin kohdistuva perheväkivalta on vähentynyt viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Vastaavasti myös naisuhritutkimusten mukaan puolison harjoittama väkivalta on vähentynyt jaksolla 1997–2005 (Perheväkivalta Suomessa, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsauksia 12/2009). Naisen riski kokea fyysistä perheväkivaltaa on ollut 2000-luvulla noin 30–40 % alhaisempi kuin 1980-luvulla (Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäi-

nen, Juha & Aaltonen, Mikko: Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 74/2007, s. 11).

Poliisin vuonna 2007 tilastoimista kaikista väkivaltarikoksista 12 % (9 % naisiin ja 3 % miehiin kohdistuvaa) rekisteröitiin perheväkivallaksi. Valtaosa sekä naisten että miesten kokemasta väkivallasta on siten muuta kuin perheen sisällä tapahtuvaa.

Naisiin ja miehiin kohdistuvassa perhe- tai parisuhdeväkivallassa on kuitenkin havaittavissa joitain eroja. Oikeustilastollisessa vuosikirjassa eritellään vuonna 2007 poliisin tietoon tulleet saman ruokakunnan sisällä tapahtuneet pahoinpitelyt. Saman ruokakunnan sisällä tapahtuneista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä 71 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 15 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 14 % alle 15-vuotiaaseen lapseen. Tärkeissä pahoinpitelyissä ja henkirikoksen yrityksissä miesten suhteellinen osuus uhreista sen sijaan kasvaa. Näistä teoista 50 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 42 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 8 % alle 15-vuotiaaseen lapseen. On mahdollista, että miehiin kohdistetaan suhteellisesti enemmän vakavaa väkivaltaa, mutta on myös mahdollista, että miehet ilmoittavat naisia vähemmän itseensä kohdistuvasta lievemmästä perhe- tai parisuhdeväkivallasta. Miesten alhaisempaa ilmoitusaktiivisuutta lievistä pahoinpitelyistä tukevat havainnot kansainvälisissä tutkimuksissa (Perheväkivalta Suomessa, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Verkkokatsauksia 12/2009).

Poliisin kotihälytyksistä joka viides eli vuositasolla noin 15 000–20 000 koskee lähisuhdeväkivaltaa. Kuitenkin poliisi on kirjannut viime vuosina vain noin 4000–5000 rikosilmoitusta lähisuhdeväkivallaksi, josta parisuhdeväkivaltaa on noin 3 000. Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksia on 2000-luvulla kirjattu vuosittain noin 28 000–35 000, joista yksityisellä paikalla on tehty 39–44 %.

Suuri osa lähisuhdeväkivallasta siis jää piilorikollisuudeksi tai sitä koskevat toimenpiteet loppuvat ainakin ennen kuin rikosilmoitusta on kirjattu. Suuri osa kyselytutkimuksissa ilmoitetusta lähisuhdeväkivallasta on rikosoikeuden näkökulmasta lieviä pahoinpitelyitä, kiinnipitämistä tai niin sanottua läp-simistä, mikä selittää osittain suuria eroja

kokonaisrikollisuuden ja poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrissä. Kyselytutkimustenkin mukaan vakava fyysinen lähisuhdeväkivalta on melko harvinaista.

Useiden tutkimusten mukaan etenkin parisuhdeväkivalta on luonteeltaan toistuvaa, se muuttuu vakavammaksi toistuessaan ja uhri kykenee harvoin katkaisemaan kierteen omin avuin. Parisuhdeväkivalta on usein jatkunut pitkään ennen kuin siitä ylipäänsä ilmoitetaan poliisille.

Parisuhdeväkivallasta aiheutuu yhteiskunnalle merkittäviä kustannuksia. Vuonna 2000 julkaistu tutkimus (Väkivallan hinta, Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa, Heiskanen, Markku & Piispa, Minna) osoittaa, että naisiin kohdistuva väkivalta aiheutti yhteiskunnalle 296 miljoonan markan välittömät kustannukset vuonna 1998. Arvioon sisältyy terveydenhuollon, sosiaalipalvelujen ja oikeusjärjestelmän kustannukset. Vä-lillisesti väkivallasta aiheutui jopa kaksinkertainen määrä kustannuksia. Samojen tutkijoiden toisen tutkimuksen mukaan (Väkivallan kustannukset kunnassa, viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001) viranomaisten tietoon tulleesta naisiin kohdistuvasta väkivallasta aiheutui Hämeenlinnassa vuonna 2001 yhteensä 1,2 miljoonan euron kokonaiskustannukset. Jos Hämeenlinnaa koskevat tulokset yleistettäisiin koko maan tasolle, kustannukset olisivat 91 miljoonaa euroa.

Lapsiin ja nuoriin kohdistunut väkivalta on toinen esillä ollut erityisen moitittava väkivallan muoto. Nuoriin kohdistunut väkivalta on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisorikollisuuskyselyjen perusteella pysynyt melko vakaana jaksolla 1998–2004. Tuoreimpien tietojen mukaan vuonna 2008 on kuitenkin tapahtunut selvää lisäystä. Tyypillisin lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta on toisten nuorten tekemää. Aikuisten lapsiin kohdistama väkivalta on huomattavasti harvinaisempaa. Lapsiuhritutkimuksen mukaan pojista runsaat 20 % ja tytöistä noin 15 % ilmoitti joutuneensa pahoinpitelyn kohteeksi viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vamman aiheuttaneen pahoinpitelyn kohteeksi joutuneita nuoria oli 5 % ja lääkärin hoitoon

vammansa johdosta hakeutuneita oli noin yksi sadasta.

Lapsiin ja nuoriin vanhempiensa taholta kohdistunut kuritusväkivalta on vähentynyt voimakkaasti jaksolla 1988—2008. Tulos on sama sekä äitien että isien lapsiinsa kohdistamassa fyysisessä väkivallassa. Kuritusväkivallan tekijä on hiukan useammin äiti kuin isä, mutta molempien lapsen kohdistama kuritusväkivalta on voimakkaasti vähentynyt. Tästä huolimatta yleisin perheväkivallan muoto on vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivalta.

Poliisiin tietoon tulleen perheen sisäisen väkivallan lisääntyminen johtunee ilmoitusalttiuden lisääntymisestä, sillä kansallisissa uhritutkimuksissa, naisuhritutkimuksessa eikä lapsiuhritutkimuksessa voida havaita vastaavaa nousua.

Yli 80 % (82 % vuonna 2007) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla. Törkeiden tekemuotojen osuus on 6 % ja lievien noin 12 %. Kolme neljästä tavallisesta pahoinpitelystä, joita on valtaosa pahoinpitelyrikoksista, tuomitaan sakkoon (keskiluku 40 päiväsakkoa; sakkujen rikoskohtaisia hajontatietoja ei tilastoida). Ehdottomana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta (59 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–4 kuukautta (68 % ehdollisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten osuus on lisääntynyt hieman viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Vankilarangaistusten keskipituus on samaan aikaan kasvanut noin 2,5 kuukaudesta 3,5 kuukauteen. Lievästä pahoinpitelystä voi seurata vain sakkoa (keskiluku 17 päiväsakkoa) ja 2,7 % jätettiin rangaistukseen tuomitsematta vuonna 2007. Lisäksi yli puolet lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrätään rangaistusmääräysmenettelyssä. (Rikollisuustilanne 2008, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 247/2009, s. 372–374)

Työpaikkaväkivallan yleisyys

Työpaikkaväkivaltaa koskevat tiedot perustuvat vuosina 1980, 1988, 1993, 1997, 2003 ja 2006 tehtyihin kansallisiin uhritutkimuksiin. Suomessa, kuten myös muissakin Pohjoismaissa, työpaikkaväkivallan kokemukset

ovat kyselytutkimusten mukaan viime aikoina lisääntyneet. Samoja tuloksia on monista muista kehittyneistä teollisuusmaista.

Kansallisen uhritutkimuksen mukaan työpaikkaväkivalta lisääntyi voimakkaasti vuosina 1993—2003, mutta nousu pysähtyi vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä. Työpaikkaväkivaltaa (fyysistä väkivaltaa tai uhkauksia) kokeneiden miesten osuus on hieman kohonnut vajaan 30 vuoden aikana; se on noussut vajaan 2 %:sta runsaaseen 2 %:iin miehistä. Vuonna 2003 määrä oli 2,6 %, mutta määrä laski 2006 tutkimuksessa 2,2 %:iin. Sen sijaan naisten uhrikokemusten määrä on lisääntynyt voimakkaasti ja ylitti miesten tason 1990-luvulla. Vuoden 2003 kyselyssä 4,4 % naisista oli kokenut työpaikkaväkivaltaa. Vuoden 2006 mittauksessa luku oli 3,8 %. Kansallisen uhritutkimuksen mukaan työpaikkaväkivalta on naisten kokemista väkivaltatyypeistä yleisin.

Jos tarkastellaan vain fyysistä väkivaltaa, miesten uhrikokemukset ovat pysyneet mitausten aikana vajaan prosentissa, naisten taas nousseet alle 0,6 %:sta lähes 2 %:iin. Vuonna 2003 oli 1,9 % naisista kokenut fyysistä työpaikkaväkivaltaa, vuonna 2006 heitä oli 1,7 %.

Työpaikkaväkivallan yleistymisen heijastaa erityisesti sitä, että terveyden- ja sairaanhoidon ammateissa toimivat naiset kokevat aiempaa enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa. Kun vielä muutama vuosikymmen sitten työpaikkaväkivallan tyypillinen uhri oli järjestyksen ylläpitotehtävissä toimiva mies, nyt hän on hoito- tai muussa palveluammattissa toimiva nainen. Väkivaltaa kohdataan tyypillisesti palvelualoilla, jotka ovat naisvaltaisia, ja pidemmän aikavälin suuntauksena näyttäisi olevan, että monet aikaisemmin kodin hoivatyön piiriin kuuluneet toimet ovat siirtyneet yhteiskunnan hoidettavaksi, mikä lisää yhteiskunnan ja näiden naisvaltaisten ammattien roolia.

Vuonna 2003 19 % miesten ja 13 % naisten kokemasta työpaikkaväkivallasta ilmoitettiin poliisille. Kaikki poliisille ilmoitettu väkivalta ei johda poliisitutkintaan. Rikosilmoitus arvioitiin tehdyksi 6 %:ssa miesten ja 7 % naisten työpaikkaväkivaltatapauksia. (Heiskanen, Markku, Työpaikkaväkivalta Suomessa, teoksessa Suomalaiset väkivallan uh-

reina, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216, 2005, s. 48)

Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli 9601 lievää pahoinpitelyä, joista 9 %:ssa uhrina oli työntekijä ja asiakas rikoksesta epäilty. Tämä vastaa vuositasolla noin 860 rikosta (Rikollisuustilanne 2007, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 239/2008, s. 55 ja 65).

Työssä koetusta väkivallasta on viime vuosina keskusteltu paljon julkisuudessa. Tämä saattaa lisätä ilmoituksia väkivallasta, vaikka todellinen väkivalta ei olisi lisääntynyt ainkaan samassa määrin. Tämä voi koskea paitsi poliisille ilmoittamista myös vastaamista kyselyihin. Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa työelämän väkivallan kehityksestä ei pystytty ratkaisemaan, oliko kasvaneiden lukujen takana se, että kyselyssä olisi ilmoitettu väkivaltana keskimäärin lievempiä tapauksia kuin aikaisemmin vai todellinen lisääntyminen (Estrada, F., Nilsson, A., & Wikman, S., *Det ökade våldet i arbetslivet. En analys utifrån de svenska offerundersökningarna. Nordisk Tidsskrift för Kriminalvidenskab*, 94(1), 2007, 56–73).

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaisten lainsäädäntö ja EU:n lainsäädäntö

Oikeusvertaileva katsaus Ruotsin, Tanskan, Norjan, Saksan ja Espanjan lainsäädäntöön sisältyy työryhmämietintöön "Pahoinpitelyrikkos läheissuhteissa ja työpaikalla" (oikeusministeriön työryhmämietintö 2009:11). Vertailu osoitti, että Suomessakin on tarpeen säätää rikoslaisa erikseen lähisuhdeväkivallasta.

2.3 Nykytilan arviointi

Lievä pahoinpitely

Lähisuhdeväkivallan uhreja on kaiken ikäisten, koulutukseltaan ja etniseltä taustaltaan erilaisten henkilöiden joukossa. Läheiseen henkilöön kohdistuvan pahoinpitelyn tekee erityisen moitittavaksi se, että läheisessä ihmissuhteessa uhri on usein erityisen haavoittuva ja keskinäinen luottamus- ja riippuvuusuhde lisää teon aiheuttamaa järkytystä ja loukkaavuutta. Lieväkin pahoinpi-

tely läheisessä suhteessa saattaa pitää yllä jatkuvaa uhkaa ja ahdistuneisuutta uhrissa. Teot tapahtuvat myös yleensä yhteisessä kodissa, jonka pitäisi olla lepoon ja virkistykseen varattu turvallinen paikka. Lähisuhdepahoinpitelyihin sisältyy usein sukupuoleen katsomatta toisen osapuolen harjoittamaa henkistä tai fyysistä kontrollia ja alistamista. Pahoinpitelyillä on heijastusvaikutuksia myös perheen muihin jäseniin.

Lähisuhdeväkivalta on usein jatkunut pitkään ennen kuin se tulee sosiaali- tai oikeusviranomaisten käsittelyyn. Pitkään jatkuva lieväkin väkivalta voi aiheuttaa uhrille kriisin ja trauman, joka vaikuttaa uhrin itsetuntoon ja omanarvontuntoon ja voi tehdä hänet kykenemättömäksi tekemään omaa elämäänsä koskevia rationaalisia ratkaisuja. Edellä mainitut seikat puoltavat sitä, että läheisessä suhteessa tapahtuva lieväkin väkivalta tulisi saattaa rangaistusjärjestelmän piiriin.

Lähisuhdeväkivallan erityisluonne ei koske vain naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, vaan myös lapsia ja muita läheisiä henkilöitä, myös miehiä. Naisiin kohdistuvan väkivallan erityiskohtelua on perusteltu sillä, että kyse on sukupuolittuneesta väkivallasta, joka perustuu sukupuolten välisiin valtasuhteisiin (ks. esim. Piispa, Minna & Heiskanen, Markku, teoksessa *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005*, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225, s. 5; Burman, Monica, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor*, 2007, s. 89–107). Yksilötasolla samanlaisia väkivallan uhkaan perustuvia alistussuhteita voi kuitenkin olla myös samaa sukupuolta olevien kumppaneiden välillä sekä muissa lähisuhhteissa, kuten alaikäisen lapsen ja väkivaltaisen vanhemman tai väkivaltaisen täysiikäisen lapsen ja iäkkään vanhemman suhteissa. Sama voi koskea naisten miehiin kohdistamaa väkivallan uhkaa. Tämän vuoksi ei ole rikosoikeudellisesti perusteltua tarkastella tekijän ja uhrin keskinäiseen pari- tai lähisuhteeseen liittyviä tekoja vain miehen naiseen kohdistamina rikoksina. Rikoslaki on lähtökohdiltaan sukupuolineutraali tekijän ja uhrin määrittelyssä myös muissa rikoslajeissa.

Lievän pahoinpitelyn syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nykyisin nostaa syytettä lievästä pahoinpitelystä, joka on kohdistunut 15 vuotta täyttäneeseen henkilöön, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteen pantavaksi. Alle 15-vuotiaaseen kohdistunut lievä pahoinpitely on sen sijaan aina virallisen syytteen alainen (RL 21:16). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 3 §:n 2 momentissa kuitenkin myös säädetään, että huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan alaikäistä tai muutoin edunvalvonnassa olevaa vastaan tekemä rikos on virallisen syytteen alainen. Törkeä pahoinpitely ja pahoinpitelyn perustekomuoto ovat virallisen syytteen alaisia.

Lievän ja perustekomuotoisen pahoinpitelyn rajatapausten arvioimiseen lieviksi saatava käytännössä vaikuttaa se, että poliisi haluaa säilyttää asianomistajalla mahdollisuuden päättää asian jatkokäsittelystä (Sirén, Reino & Tuominen, Martti: Pahoinpitelyrikkokset 1995 ja 1999, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 197/2003, 61—62). Esitutkintalain 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaa ei asianomistajarikoksissa toimiteta, jos asianomistaja ei esitä rangaistusvaatimusta. Muut kuin lähisuhteissa nykyisin lieviksi pahoinpitelyiksi arvioidut väkivallanteot voivat olla vähäisiä, eikä niihin yleensä sisälly sellaista osapuolten välistä epäsuhtaa, että tämä antaisi aiheen muuttaa lakia. Tällaisissa tilanteissa voi olla perusteltua antaa asianosaisten sopia juttu keskenään ja olla käynnistämättä esitutkintaa.

Syyteoikeuden järjestely lievässä pahoinpitelyrikkoksessa on sen sijaan ongelmallista lähisuhdeväkivallan yhteydessä. Lähisuhteissa tapahtuneisiin pahoinpitelyihin liittyy usein sukupuoleen katsomatta fyysisiä ja psyykkisiä alistussuhteita, jotka vaikuttavat asianomistajan harkintakykyyn. Perhe- tai muun lähipiirin valtasuhteet voivat olla sellaiset, että tekijä painostaa pahoinpitelyn uhrin luopumaan vaatimasta rangaistusta pahoinpitelijälleen. Kun uhri ei esitä rangaistusvaatimusta, myös rikoksen esitutkinta jätetään toimittamatta. Tämä voi myös myöhemmin olla esimerkiksi vahinkojen korvaamisen kannalta haitallista.

Osittain edellä mainitut syyt johtivat vuoden 1995 uudistuksen yhteydessä siihen, että perusmuotoinen pahoinpitely yksityisellä paikalla säädettiin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Lakimuutoksen perusteluissa todettiin, että perheiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden yksityisyyden suoja ei saa kuitenkaan merkitä väkivallan hyväksymistä näissä suhteissa. Toisaalta eduskunnan lakivaliokunta painotti mietinnössään (LaVM 22/1994 vp), että uhrin suojaaminen rikosentekijän painostukselta ei saa johtaa siihen, ettei asianomistajan mielipiteellä ole lainkaan merkitystä syyteharkinnassa.

Vuonna 2004 rikoslain 21 luvusta kumottiin 17 §, joka mahdollisti syyttämättä jättämisen pahoinpitelystä, jos asianomistaja sitä omasta vakaasta tahdosta pyysi, eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatinut syytteen nostamista. Pykälää kutsuttiin niin sanotuksi ”vakaan tahdon pykäläksi”. Hallituksen esityksessä 144/2003 vp todetaan, että Espoosta ja eräiltä muilta paikkakunnilta saatujen kokemusten mukaan asianomistaja on oikeudenkäynnin jälkeen saattanut olla tyytyväinen siihen, että syyttäjä nosti syytteen, vaikka asianomistaja oli pyytänyt, ettei syytettä nostettaisi. Pitkään väkivallasta kärsineen henkilön voi olla vaikea löytää ongelmaan ratkaisua ilman ulkopuolisen tahon puuttumista asiaan ja siksi viranomaisten väliintulo voikin olla tärkeä edistysaskel tilanteen helpottamiseksi tai ratkaisemiseksi.

Lähisuhdeväkivallassa on perusteltua, että teosta suoritetaan esitutkinta siitä huolimatta, että prosessin myöhemmässä vaiheessa asia saattaa näytön puutteen vuoksi päättyä muutoin kuin syyksilukevaan ratkaisuun. Lievän ja tavallisen pahoinpitelyn erottaminen toisistaan voi käytännössä tapahtua vasta esitutkinnan suorittamisen aikana tai sen jälkeen. Kokonaisarvostelu väkivaltatilanteissa edellyttää tietoa kaikista rikokseen liittyvistä seikoista ja siten asian tutkimista esitutkinnassa. Keino, jolla esitutkinnan käynnistäminen läheisessä suhteissa tapahtuvissa lievissä pahoinpitelyissä voidaan varmistaa, olisi säätää tällaiset lievät pahoinpitelyt virallisen syytteen alaisiksi.

Lähisuhteissa tapahtuneiden lievien pahoinpitelyn prosessiin liittyy kuitenkin muitakin huomioitavia näkökohtia. Läheisessä

suhteessa tapahtuvissa lievissä pahoinpitelyissä ei yleensä synny ulkoisesti havaittavia selviä vammoja. Tällöin näytön hankkiminen teosta voi olla vaikeaa ilman asianomistajan myötävaikutusta niin esitutkinnassa kuin myös prosessin myöhemmissä vaiheissa. Jos syytteen tueksi on todennäköisiä syitä ja syyte nostetaan, asianomistajan myötävaikutuksen puuttuminen pääkäsitellyssä vaikeuttaa syyttäjän tehtävää näyttää syyte toteen. Asianomistajalla ei ole velvollisuutta häntä todistelutarkoituksessa kuultaessa kertoa asiasta eikä vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin. Jos asianomistaja kieltäytyy lausumasta asiassa, nousee kysymykseksi se, voidaanko ja miten hänen esitutkinnassa antamansa kertomus lukea pääkäsitellyssä ja ottaa todistena huomioon (KKO 2000:71 ja KKO 1995:66).

Läheisten ihmisten välillä tapahtuneessa väkivallassa näytön hankkimiseen tulisikin esitutkinnassa kiinnittää erityistä huomiota esimerkiksi hankkimalla tarvittavat lääkärintoimitukset ja kuvaamalla mahdolliset vammat. Riittävän näytön saaminen riippuu usein poliisin toiminnasta heti tapahtumien jälkeen. Kotihälytysten yhteydessä ilmenneiden rikosten osalta poliisipartion havainnot ovat avainasemassa. Esimerkiksi olosuhteiden ja uhrin mahdollisesti näkyvien vammojen kuvaaminen kotihälytystilanteissa sekä epäillyn alustavan puhuttelun videoiminen voi edesauttaa syytteen tulemistä näytetyksi tuomioistuimissa. Poliisin uudistettu ohje on parantanut viime vuosina tutkinnan laatua (Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä, Poliisin ylijohdon julkaisusarja 10/2005). Sama koskee pahoinpitelyitä koskevia lääkärintoimituksia (Arjen arvet, Noponen, Tanja, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 58/2007). Näyttöön mahdollisesti liittyvistä pulmista huolimatta lähisuhteissa tapahtuneista lievistään pahoinpitelyistä tulisi aloittaa esitutkinta.

Edellä mainitut ongelmat eivät sellaisenaan koske alle 18-vuotiaaseen kohdistuvia lieviä pahoinpitelyjä. Alle 15-vuotiaaseen kohdistuva lieväkin pahoinpitely on jo nykyään virallisen syytteen alainen. Sama koskee kaikkia huoltajien alle 18-vuotiaaseen kohdistamia tekoja. Niissä lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä teoissa, joissa uhrina tai muuten vä-

kivaltaa lähellä on lapsi, on syytä erityisesti korostaa lastensuojelulainsäädännön merkitystä. Lapsen kohdistunut pahoinpitely on aina peruste tehdä lastensuojelulain 25 §:n mukainen lastensuojeluilmoitus. Mutta myös se, että lapsi joutuu elämään väkivaltaisessa kodissa, antaa usein aiheen ilmoittaa asiasta. Kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen. Ilmoittamisen myötä lastensuojeluviranomaisella on velvollisuus harkita rikosilmoituksen tekemisen tarpeellisuutta.

Työpaikkaväkivaltaan liittyvät syytejärjestelyt

Työntekijälle pahoinpitelystä tai muusta toisen henkilön tahallisesta teosta aiheutunutta vammaa tai sairautta pidetään tapaturmavakuutuslain (608/1948) 4 a §:n mukaan työtapaturmana. Kyseisen lain 4 §:n mukaan työtapaturmalla tarkoitetaan tapaturmaa, joka on kohdannut työntekijää työssä, työstä johdetuissa olosuhteissa (a) työpaikalla tai työpaikkaan kuuluvalla alueella; b) matkalla asunnosta työpaikalle tai päinvastoin; tai c) hänen ollessaan työnantajan asioilla) tai hänen pyrkiessään pelastamaan työnantajan omaisuutta tai työnsä yhteydessä ihmishenkeä. Tällaisessa tilanteessa pahoinpitelystä aiheutuneesta vammasta tai sairaudesta suoritetaan siis korvausta samoin kuin muista työtapaturmista. Päiväraha tai tapaturmaeläke voidaan kuitenkin evätä tai sitä vähentää, jos työntekijä tekoa edeltäneellä toiminnallaan on olennaisesti myötävaikuttanut vamman tai sairauden syntymiseen. Tällöinkin työntekijällä on asianomistajana oikeus vaatia tuomioistuimissa rangaistusta ja vahingonkorvausta rikokseen syyllistyneeltä. Rikoksen uhrille voidaan maksaa valtion varoista korvausta rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta, esinevahingosta tai taloudellisesta vahingosta rikosvahinkolain (1204/2005) mukaan. Korvausta haetaan Valtiokonttorilta.

Fyysinen väkivalta ja sen uhka ovat työhön liittyvä terveys- ja turvallisuusriski. Työssä esiintyvä väkivalta ja sen uhka painottuvat tiettyihin ammattiryhmiin. Tutkimusten mukaan väkivaltaan liittyviä työtapaturmia sattuu eniten palvelutyössä, terveydenhuollon ja sosiaalialan töissä, kuljetus- ja liikennetyössä sekä kaupallisessa työssä. Palvelualoilla näitä

tapaturmia sattuu eniten poliiseille, vartijoille, hotellivirkailijoille ja kiinteistötyöntekijöille. Naisille sattuu väkivaltaan liittyviä tapaturmia eniten terveydenhuolto- ja sosiaalialan työssä, palvelutyössä sekä kaupallisessa työssä.

Joka kymmenennestä työpaikkaväkivalta-tapauksesta aiheutui vuonna 2003 fyysinen vamma uhrille. Naisille vamma syntyi 13 %:ssa, miehille 5 %:ssa tapauksia. Tyypillisesti työpaikkaväkivallasta ei ole aiheutunut uhrille fyysisiä vammoja, ja näin ollen se on yleensä rikosoikeudellisessa arvioissa lievää pahoinpitelyä. Useimmiten lieviä pahoinpitelyitä esiintyy vuorovaikutustilanteissa työntekijän ja asiakkaan taikka vierailijan kesken, jolloin siihen liittyvä uhka koskee kuitenkin myös muita paikalla olijoita. Uhkauksen tai väkivallan kohteena olevan työntekijän lisäksi myös tapahtumapaikalla olevat muut työntekijät, asiakkaat ja vierailijat voivat kokea tilanteen pelottavana.

Virkamiesasemassa olevat työntekijät saavat jo nykyisin erityistä suojaa rikoslaissa virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja virkamiehen vastustamista koskevilla säännöksillä. Näiden tekojen katsotaan kohdistuvan julkiseen valtaan ja ne ovat siten aina virallisen syytteen alaisia. Ne koskevat järjestystä ja turvallisuutta ylläpitävien virkamiesten lisäksi kaikkia julkista valtaa käyttäviä virkamiehiä, esimerkiksi julkisen vallan käyttöä sisältäviä hallintopäätöksiä tekeviä sosiaalityöntekijöitä tai työvoimaviranomaisia (KKO 1999:54) taikka opettajia (Helsingin HO 8.11.2005, R 05/2253). Kaikki virkamiesten toiminta ei kuitenkaan ole julkisen vallan käyttämistä. Esimerkkeinä virkamiehen muunlaisesta, tosiasiallisesta toiminnasta viranhoidossa on lain esitöissä mainittu virkaan kuuluvat tutkimus-, opetus- ja koulutus-tehtävät sekä potilaan hoitaminen julkisyhteisön ylläpitämässä sairaalassa. Myös tällaiseen toimintaan saattaa tosin kuulua sellaisia tehtäviä, jotka sisältävät julkisen vallan käyttöä, muun muassa opetustoimessa opintosuoritusten arvostelu ja kurinpitovaltuuksien käyttö. Toisaalta julkisen vallan käyttöön kuulumattomien toimintojen väkivaltainen estäminen tai häiritseminen voi lain perustelujen mukaan kuitenkin antaa aiheita järjestyksen palauttamista tarkoittaviin viran-

omaistoiimiin, jotka puolestaan olisivat julkisen vallan käyttämistä (HE 6/1997 vp, s. 60–61).

Yksityissektorin ammateista rikoslaki tarjoaa suojaa järjestystä ylläpitäville henkilöille erityisen rangaistussäännöksen avulla (RL 17:6). Samoin työtehtävän vuoksi puolustuskyvyttömään henkilöön kohdistuva ryöstö voidaan katsoa törkeäksi ryöstöksi (RL 31:2). Myös mainitut teot ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia.

Edellä mainittujen virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevien säännösten soveltamisen ulkopuolelle jää julkisen sektorin työtehtäviä, joita ei voida pitää julkisen vallan käyttämisenä, sekä yksityissektorin puolella toimivat, joihin kohdistuva väkivalta ei ole järjestyksenvalvojan vastustamista taikka ryöstötilanteita. Näihin ryhmiin kohdistuvat väkivallanteot tuomitaan siten yleisten pahoinpitelysäännösten nojalla. Lieväksi pahoinpitelyksi arvioitavat teot ovat asianomistajarikoksia eli edellyttävät asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta.

Rikoksen kohdistaminen työtehtävissä toimivaan henkilöön on eräs lievän pahoinpitelyn erityistilanne, josta ei ole erityissäännöksiä rikoslaissa. Esimerkiksi hoitotyössä kohdataan potilaita tai heidän läheisiään, jotka saattavat käyttäytyä uhkaavasti hoitohenkilökuntaa kohtaan. Hoitohenkilökunta joutuu tekemään työtään uhkaavasta tilanteesta huolimatta, koska ammattitoimintaan kuuluu, että potilaita pyritään auttamaan kaikissa tapauksissa, tilannekohtaisesti parhaaksi koettulla tavalla ja pääsääntöisesti potilaan suostumuksen mukaisesti. Myös muilla sosiaalityöhön tai palveluun liittyvillä aloilla voi olla vastaavia tilanteita.

Henkilökunnan turvallisuuden takaaminen on työsuojelulainsäädännön nojalla työnantajan vastuulla. Työnantajan velvollisuudet koskevat ennen muuta väkivaltatilanteiden ennalta ehkäisyä ja niihin varautumista. Kuitenkin myös jälkikäteinen reagointi väkivaltatilanteisiin on katsottava osaksi samaa kokonaisuutta. Työpaikalla ja työtehtävän vuoksi tehty rikos saattaa olla omiaan herättämään työyhteisössä turvattomuuden tunnetta, ja sillä voi siten olla laajemmalti vaikutusta työyhteisössä.

Kenellä tahansa on oikeus tehdä poliisille ilmoitus tapahtuneesta rikoksesta. Asianomistajana olevan työntekijän ohella myös työnantajalla on siten periaatteessa oikeus tehdä ilmoitus poliisille työntekijään kohdistuneesta lievistä pahoinpitelystä. Ilmoitus voidaan tehdä ilman asianomistajan eli työntekijän suostumusta. Esitutkinta toimitetaan lievässä pahoinpitelyssä nykyisin kuitenkin vain, jos asianomistaja esittää rangaistusvaatimuksen. On sekä työnantajan että työntekijöiden edun mukaista, että kumpikin näistä tahoista voi saattaa pahoinpitelyepäilyn poliisin tietoon tekemällä asiassa rikosilmoituksen. Työntekijää voidaan eri tahoilta ja eri syistä painostaa luopumaan rikosilmoituksen tekemisestä, mikä asianomistajarikoksissa esittää myös syytetoimet. Tällöin vaarana on myös käytännön epäyhtenäisyys, mistä voi olla haittaa myös väkivallan ennalta ehkäisyn näkökulmasta. Työnantajat voisivat kehittää linjauksia, joilla yhdenmukaistetaan rikosilmoituksen tekemistä koskevaa toimintaa näissä tilanteissa.

On huomattava, että esimerkiksi rikosvahinkolain (1204/2005) 7 §:n 2 momentissa korvauksen suorittaminen työnantajalle sairautensa palkasta asianomistajarikoksella aiheutetun henkilövahingon johdosta edellyttää, että asianomistaja on ilmoittanut rikoksen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Työpaikkaväkivallan aiheuttaman vamman tai sairauden osalta sovelletaan kuitenkin ensisijaisesti tapaturmavakuutuslakia (608/1948), jossa vastaavaa säännöstä ei ole. Mainitunkaltaisilla välillisillä velvoitteilla ei pystytä edistämään rikosilmoitusten tekemistä sellaisista työpaikoilla tapahtuneista lievistä rikoksista, joista ei synny sairauslomaan tai korvaukseen oikeuttavia ulkoisia vammoja.

Poliisi arvioi rikosilmoituksen saatuaan, onko teko asianomistajarikos. ETL 3 §:n mukaan esitutkinta toimitetaan asianomistajarikoksissa vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, tutkinta on lopetettava.

Nykytilan ongelmana voidaan siten pitää syyteoikeusjärjestelyjä lievissä pahoinpitelyissä, jotka kohdistuvat työtä suorittavaan henkilöön tämän työtehtävien vuoksi. Työn-

tekijä voi kokea kohtuuttomana, että rikosprosessin aloittaminen lievistä pahoinpitelystä on riippuvainen hänestä, vaikka väkivalta on liittynyt työtehtävien hoitoon. Työntekijä voi myös luopua vaatimuksista koston pelossa.

Esitutkinnan toimittaminen ilman asianomistajan esittämää rangaistusvaatimusta edellyttää, että lievä pahoinpitely säädettäisiin näissä tilanteissa virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Virallisen syytteen alaiseksi säätäminen tarkoittaa myös sitä, että syyte nostettaisiin, vaikka asianomistaja sitä vastustaisi esimerkiksi henkilökohtaisista syistä. Tällöin viranomaisilla olisi kuitenkin mahdollista soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöksiä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Ehdotuksen tavoitteena on huomioida rikoslain pahoinpitelysäännöksissä rikoksenteikijän läheiseen ihmiseen, kuten avio- tai avopuolisoonsa kohdistaman lievän väkivallan erityispiirteet. Vaikka lähisuhteissa tapahtuvilla pahoinpitelyillä on tiettyjä tyypillisiä erityispiirteitä, käytännössä tilanteet voivat suuresti vaihdella. Yhteistä eri tilanteille kuitenkin on, että uhri on sukupuoleen katsomatta usein haavoittuva ja tekijästä ainakin jollain tavoin riippuvaisessa asemassa. Läheisten ihmisten keskinäinen lievä väkivalta saattaa olla osa pitkäkestoista ihmissuhdetta ja värittää sitä voimakkaasti. Väkivaltaan liittyy usein toisen osapuolen harjoittamaa kontrollia ja alistamista. Lähisuhteessa väkivalta saattaa muodostaa jatkuvan uhan, joka heijastuu koko perheen elämään. Lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein kotona, jonka tulisi tarjota turvaa ja suojaa, mikä lisää väkivallan ahdistavuutta ja vaikutusta jokaisen hyvinvointiin ja terveyteen perheen piirissä. Lähisuhdeväkivalta on usein myös toistuvaa, koska omaksuttuja käyttäytymismalleja usein toistetaan. Läheisessä suhteessa tapahtuvien lievien pahoinpitelyjen rikosoikeudellisessa sääntelyssä on siten perusteltua ottaa huomioon näiden tilanteiden erityispiir-

teet säätämällä teot virallisen syytteen alaisiksi.

Työntekijään kohdistuvan lievän pahoinpitelyn erityispiirre on se, ettei uhri pääse pakoon väkivaltatilanteesta. Väkivallan kohteena olevan työntekijän ohella myös tapahtumapaikalla olevat muut työntekijät voivat kokea tilanteen pelottavana ja traumatisoivana. Näistä syistä vastuuta lievänkin pahoinpitelyn aiheuttamista oikeudellisista jatkotoimista ja niitä koskevista päätöksistä ei tule jättää yksittäisen työntekijän kannettavaksi. Näiden seikkojen vuoksi on tarpeen saattaa nämä tilanteet virallinen syytteen alaisiksi ja varmistaa näin, ettei työntekijä kanna vastuuta rangaistusvaatimuksen esittämisestä, kun pahoinpitely on kohdistunut häneen sen vuoksi, että hän on hoitanut työtehtäviään.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Lähisuhteissa tapahtuneisiin lieviin pahoinpitelyihin voitaisiin periaatteessa vaikuttaa säätämällä itsenäinen kriminalisointi koskien läheisen henkilön pahoinpitelyä tai ottamalla nämä tilanteet huomioon muuttamalla pahoinpitelyä koskevia nykyisiä säännöksiä.

Yhtenä sääntelyvaihtoehtona voisi olla Ruotsin mallin mukainen törkeä rauhanloukkauksäännös. Mainitulla säännöksellä pyritiin ottamaan huomioon lähisuuhdeväkivallassa tavantomaisen pitkään jatkuneen väkivallan prosessinomainen luonne, joka sisältää sekä pahoinpitelyjä että lievempiä rikoksia, osin myös kontrolloivaa käytöstä, joka ei kuulu minkään rikoksen tunnusmerkistöön. Lakia muutettiin pian sen voimaan tulon jälkeen niin, että törkeän rauhanloukkauksrikoksen tunnusmerkistöön sisältyy vain tekoja, jotka ovat myös yksittäisinä rikoksia. Käytännössä törkeästä rauhanloukkauksrikoksesta on tuomittu tapauksissa, joissa pahoinpitelyn tasoinen väkivalta ja sillä uhkaaminen on jatkunut pitkään. Yksinomaan lieviä pahoinpitelyjä ei törkeänä rauhanloukkauksena ole ilmeisesti juurikaan tullut tuomioistuimiin. Säännös, jossa useita eri aikoina tehtyjä ja yksittäisiä itsenäisiä rikostunnusmerkistöjä täyttäviä tekoja arvioidaan yhtenä törkeänä rauhanloukkauksena, on rikosoikeudellisesti hyvin erikoislaatuinen. Mallia olisi

varsin vaikea sovittaa suomalaiseen rikosoikeudelliseen järjestelmään ja rikoslain kokonaisuudessaan omaksuttuihin peruseräisiin.

Toinen vaihtoehto olisi ottaa luonteeltaan toistuvien lievien pahoinpitelyjen erityinen moitittavuus huomioon nykyisten pahoinpitelysäännösten tunnusmerkistöissä. Rikoslaisissa on eräissä rikostunnusmerkistöissä yhtenä ankaroitamisperusteena käytetty sitä, että teko kohdistuu tiettyyn, erityistä suojelua tarvitsevaan henkilöryhmään. Mainittu peruste ei siten ole rikoslain sääntelyn valossa vieras. Ankaroitamisperusteita sovelletaan kuitenkin nykyisin rikoslaisissa vain tilanteissa, joissa kyse on rajanvedosta perustekomuotoisen ja törkeän tekemuodon välillä. Sen sijaan rikoslaisissa ei ole säädetty ankaroitamisperusteita, jotka vaikuttaisivat rajanvetoon lievän ja perustekomuotoisen teon välillä. Lievien rikosten tunnusmerkistöihin on sen sijaan säädetty säännöksen soveltamista koskevia perusteita. Nämä ohjaavat säännöksen soveltamista yleensä kuitenkin lievempään suuntaan eli niin, että mainittua tekoa tulee arvioida lievemmin perustunnusmerkistön sijasta lievänä tekona. Tekijän ja uhrin läheisen suhteen säätäminen lievän ja perustekomuotoisen pahoinpitelyn tunnusmerkistöjen soveltamista koskevaksi ankaroitamisperusteeksi tai rajoitukseksi olisi siten tässä suhteessa rikoslaisissa lakiteknisesti uusi ja ainutkertainen ratkaisu.

Teon toistaminen rikoksen ankarammin rangaistavan tunnusmerkistön soveltamisen edellytyksenä olisi Suomen rikosoikeusjärjestelmälle vierasta. Rikosoikeudessa törkeät teot erotetaan perusrikoksesta ja perustekomuodot lievistä tekemuodoista tavallisesti teon keskimääräistä vakavamman laadun ja tekijässään osoittaman syyllisyyden, ei sen sijaan uusimisen perusteella. Suomen rikoslain järjestelmässä teon uusiminen otetaan huomioon rikoslain 6 luvun mukaisena rangaistuksen mittaamisperusteena, ei tunnusmerkistötekijänä.

Esityksessä on päädytty vaihtoehtoon, jossa läheisessä suhteessa tapahtuva lievä pahoinpitely saatetaan virallisen syytteen alaisuuteen. Tämä mahdollistaa sen, että lähisuuhdeväkivaltaan todella puututaan.

Työtehtävissä olevaan kohdistuvien lievien pahoinpitelyjen osalta syyteoikeuden järjestelyille olisi kaksi vaihtoehtoa. Nykyiset asianomistajarikokseksi säädettyt lievät pahoinpitelyt voitaisiin säätää virallisen syytteen alaisiksi. Toinen vaihtoehto olisi säilyttää teot lähtökohtaisesti asianomistajarikoksina, mutta säätää, että virallinen syyte nostetaan, jos yleinen etu sitä vaatii. Toisaalta työtehtävää suorittavaan kohdistetun lievän pahoinpitelyn saattamiselle virallisen syytteen piiriin voitaisiin asettaa tarkentavia rajoituksia. Eri-laisten työtehtävien asettaminen erilaiseen asemaan ei ole kuitenkaan perusteltua työntekijöiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Samaan suuntaan vaikuttaa se, että erityisesti syyteoikeutta koskevien pykälien ei tulisi sisältää tulkinnanvaraisia elementtejä. Esityksessä on näin päädytty siihen, että henkilöön työtehtävän suorittamisen vuoksi kohdistuvat lievät pahoinpitelyt tulisi säätää virallisen syytteen alaisiksi. Syytteen nostamisen jättäminen riippuvaiseksi yleisen edun käsillä oloa koskevasta harkinnasta ei ole tarkoituksenmukaista näissä tilanteissa. Viranomaisille jää riittävästi harkintavaltaa asioissa yleisten toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten soveltamismahdollisuuksien kautta.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Alaikäiseen tai läheiseen kohdistunut lievä pahoinpitely

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 21 luvun 16 §:n syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutetaan niin, että alaikäiseen ja läheiseen kohdistetut lievät pahoinpitelyt säädetään virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Pykälässä säädettäisiin mahdollisimman tarkkarajaisesti, keitä ovat suojan piirissä olevat läheiset.

Tämä tarkoittaa sitä, että rikosasia on käsiteltävä, vaikka asianomistaja sitä vastustaisi esimerkiksi henkilökohtaisista syistä. Viranomaisilla olisi kuitenkin mahdollista soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöksiä. Säätelymalli merkitsisi prosessikäytäntöjen kannalta myös velvoitetta selvittää näitä tapahtumia esimerkiksi kotihälytyksen yhteydessä nykyistä laajemmin. Jos kotihälytyksen yh-

teydessä tulisi esille epäilyjä läheiseen henkilöön kohdistuneesta pahoinpitelystä, esitutkintaa olisi jatkossa toimitettava eikä sitä jatkossa voisi lopettaa asianomistajan rangaistusvaatimuksen puutteen tai perumisen vuoksi.

Rangaistus lievästä pahoinpitelystä voidaan määrätä rangaistusmääräysmenettelyssä.

Voimassa olevassa lievää pahoinpitelyä koskevassa säännöksessä säädetään, että pahoinpitely on lievä, jos se on kokonaisuutena arvostellen vähäinen "huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat". Moitittavuutta lisäävät seikat on mahdollista ottaa huomioon jo myös nykyistä säännöstä sovellettaessa. Ehdotuksessa ei esitetä muutoksia rikoksen tunnusmerkistöön.

Korkeimman oikeuden käytännössä selkeästi tunnustettu (KKO 2002:2; ks. myös KKO 1993:151) erityissuhde tekijän ja uhrin välillä, joka koventaa suhtautumista väkivallan arvioinnissa, on sen kohdistuminen lapseen. Lapsiin kohdistuvissa pahoinpitelyissä uhrin haavoittuvuus on lähisuhteita ilmeisempää. Vastaavasti lähisuhteissa tapahtuneiden lievien pahoinpitelyjen erityissääntelyä puoltavat seikat koskevat myös lapsia. Täysi-ikäisyyden rajaa voidaan pitää lainsäädännössä sellaisena yleisesti tunnustettuna ikärajana, johon saakka erityissuojelun tulee ulottua. Näin ollen esityksessä ehdotetaan, että lievien pahoinpitelyjen syyteoikeussääntelyä muutetaan siten, että laajennettu syyteoikeusjärjestely koskisi lähisuhteiden ohella myös alle 18-vuotiaisiin kohdistuneita rikoksia.

Nyt ehdotettu muutos merkitsee sitä, että sen piiriin kuuluvat teot voidaan käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä. Läheissuhteissa tapahtuneiden lievien pahoinpitelyiden siirtyminen virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi aiheuttaa poliisille kuitenkin lisätyötä, koska poliisiin on aina suoritettava rikoksen selvittämiseksi ja näytön hankkimiseksi vaadittavat tutkintatoimenpiteet.

Läheissuhteissa tapahtuneet rikokset ovat usein työläitä selvittää johtuen näiden tekojen erityispiirteistä. Rikoksesta epäillyt ovat usein alkoholin vaikutuksen alaisina, tapahtumapaikalla on lapsia ja muutoinkin olosuh-

teet ovat sellaiset, ettei rangaistusvaatimusta ole mahdollista antaa tiedoksi välittömästi tapahtuman jälkeen, vaan poliisin on suoritettava normaalit esitutkintatoimenpiteet, kuten tapahtumapaikan tekninen tutkinta ja tapahtumiin liittyvien henkilöiden, asianosaisten ja todistajien kuulusteleminen. Useissa tapauksissa ennen rangaistusvaatimuksen antamista on vielä hankittava asianomistajan vammoja koskeva lääkärinlausunto. Rangaistusraamattomien nopeuttaminen rikosprosessia silloin, kun rangaistusvaatimusilmoitus voidaan antaa tiedoksi välittömästi tapahtumapaikalla, kuten esimerkiksi liikennerikosten yhteydessä. Läheissuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt edellyttävät valtaosassa tapauksissa poliisilta samanlaisia toimenpiteitä kuin muissakin pahoinpitelyissä. Lähisuhdeväkivallan muuttaminen virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi myös lievässä tapauksissa tulee lisäämään edellä mainituilla perusteilla poliisin työtä.

Lieviin pahoinpitelyihin ja niiden tutkintaan liittyy siis sellaisia erityispiirteitä, joiden vuoksi sakkorangaistuksen mekaaninen määrääminen esimerkiksi kotihälytystehtävän päätteeksi on harvoin mahdollista. Esityksen tavoitteiden toteutuminen edellyttää edellä mainittujen esitutkintatoimenpiteiden perusteellista suorittamista. Rangaistusvaatimuksen antamisen yhteydessä osapuolia on pyrittävä ohjaamaan tukitoimien piiriin. Rangaistusmääräysmenettelyyn on esitetty huomattavia muutoksia (HE 94/2009 vp), jotka eivät kuitenkaan ole välittömästi yhteydessä tämän esityksen toteuttamiseen.

Esityksen tavoitteiden toteuttamiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että lähisuhdeväkivallan käsittelyssä otettaisiin käyttöön viranomaisyhteistyötä edellyttävä riskinarviointi. Suomessa kokeillaan tällä hetkellä Englannin Cardiffissa kehitettyä Multi-Agency Risk Assessment Conference MARAC-menettelyä. Menetelmän avulla on onnistuttu vähentämään toistuvaa väkivaltaa. Menetelmässä on käytössä standardoitu kyselylomake, jonka pohjalta tehdään arviointi. Kysymykset liittyvät perheen väkivaltahistoriaan ja laajemminkin perheen tilanteeseen. Tilannetta analysoimalla voidaan muodostaa käsitys siitä, kuuluuko uhri riskiryhmään. Yksi kysymyksistä on, tunteekeko uhri olevan-

sa eristyksissä perheestä tai ystävistä, yrittääkö väkivallan tekijä esimerkiksi estää uhria tapaamasta ystäviä, perhettä, tai vaikkapa lääkärinä tai muuta viranomaisia? Tämä eristäminen on yksi riskitekijä, ja voi kertoa tilanteesta.

Riskikartoituksen perusteella osa tapauksista ohjataan moniammatilliseen työryhmään. Cardiffissa riskin arviointi tapahtui säännöllisesti kokoontuvissa moniammatillisissa työryhmissä, joissa olivat osallisia kaikki uhrin elämäntilanteen kannalta relevantit tahot. Kokouksissa keskusteltiin uhrin tilanteesta ja laadittiin suunnitelma hänen tilanteensa parantamiseksi. Menetelmää kokeillaan parasta aikaa Suomessa ja mikäli kokemukset ovat hyviä, kannattaa se laajentaa käyttöön koko maahan. Menetelmän käyttöönotto ei välttämättä edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Työpaikkaväkivalta, lievä pahoinpitely ja syyteoikeus

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 21 luvun 16 §:n syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutetaan niin, että henkilöön hänen työtehtävän vuoksi kohdistettu lievä pahoinpitely säädettäisiin virallisen syytteen alaiseksi teoksi. Näin työsuhteessa olevat tavallaan rinnastettaisiin syyteoikeuden järjestelyn suhteen julkista valtaa käyttäviin henkilöryhmiin, joihin kohdistuvat teot ovat jo nykyisin virkamiehen vastustamisrikoksina virallisen syytteen alaisia rikoksia. Esitutkinnan toimittaminen työtehtävissä toimivaan kohdistuvassa lievässä pahoinpitelyssä ei siten enää jatkossa edellyttäisi asianomistajan suostumusta.

Pykälän soveltamisalaan lukeutuisi käytännössä ennen kaikkea palvelutyö, terveydenhuollon ja sosiaalialan työ, kuljetus- ja liikennetyö sekä kaupallinen työ. Terveydenhoitoalalta pykälän soveltamisalaan kuuluisivat esimerkiksi sairaalapalvelut, lääkäripalvelut, muut terveydenhuoltopalvelut ja sairaankuljetuspalvelut, poliklinikat ja muu potilaiden vastaanottotyö, työ osastoilla ja kotisairaanhoidossa. Vastaavasti sosiaali- ja työvoima-alan asiakastyöstä sosiaalitoimen asiakaspalvelut, majoituksen sisältävät sosiaalipalvelut, kehitysvammalaitokset, päihdehuol-

tolaitokset, ensi- ja turvakodit, muut laitokset ja asumispalvelut (pakolaiskeskukset, päihdeongelmaisten hoitokodit, ensisuojaajat, selviämisasemat) ja työvoimahallinnon asiakaspalvelut sekä kotipalvelut kuuluisivat sääntelyn soveltamisalaan siltä osin kuin kyse ei olisi julkisen vallan käytöstä.

Kaupan alalta säännöksen soveltamisalaan lukeutuisi elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa mukaan lukien esimerkiksi kioskit sekä apteekit. Esimerkkejä työtehtävistä olisivat kassanhoitajat ja myymälävahtimestarit. Hotelli- ja ravintola-alalta esimerkkejä työtehtävistä olisivat anniskeluravintoloiden tarjoilijat ja hotellien siivoojat ja kuljetusalalta taksinkuljettajat.

Opetustehtävätkin kuuluisivat sinänsä pykälän soveltamisalaan, joka on muotoiltu yleiseksi. Erityisesti varhaiskasvatus- ja perusopetustehtävien osalta on kuitenkin huomattava, että kyse on usein virkamiehistä ja heitä koskee jo nykyisin tietyiltä osin virkamiehen vastustamista koskevat rikoslain 16 luvun kriminalisoinnit silloin kun kyse on julkisen vallan käyttämisestä. Opettajat ovat siis tietyissä tilanteissa rikoslain 16 luvun 20 § ja 40 luvun 11 §:n 1 ja 5 kohdat huomioiden ottaen rikoslain 16 luvun 1 ja 2 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä. Esimerkkeinä virkamiehen muunlaisesta toiminnasta kuin julkisen vallan käytöstä, mikä jää siten edellä mainittujen säännösten soveltamisalan ulkopuolelle, ovat muun muassa tutkimus-, opetus- ja koulutustehtävät. Myös tällaiseen toimintaan saattaa kuulua sellaisia tehtäviä, jotka sisältävät julkisen vallan käyttöä, muun muassa opetustoimessa opintosuoritusten arvostelu ja kurinpitovaltuuksien käyttö (HE 6/1997 vp, s. 60–61). Opettajien julkisen vallan käyttöä sisältävän virkavelvollisuuksien mukaisen menettelyn vastustaminen on siten jo nykyisin virallisen syytteen alainen rikos (RL 16:1—3 ja Helsingin HO 8.11.2005, R 05/2253), eikä ehdotettava uusi sääntely siten muuttaisi tältä osin nykytilaa. Kuitenkin opetuslalla oleviin kohdistuvat teot ovat yleensä alaikäisten joko alle 15-vuotiaiden tai lukiossa ja ammattikoulussa alle 18-vuotiaiden tekemiä tekoja. Alle 15-vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan. Heidän samoin kuin yleensä alaikäisten alle 18-vuotiaiden osalta lastensuojelun ja

sosiaalitoimen toimenpiteiden tulee olla ensisijaisia keinoja lainvastaisten tekojen seuraamuksina. Rikosoikeudellisia keinoja tulee käyttää hyvin rajoitetusti ja vasta viime sijaisena keinoja. Oppilaitoksen on mahdollista kasvatuksellisesti käsitellä koulun sisäisesti oppilaiden tekemiä lieviä pahoinpitelyitä, jos uhriksi joutunut opettaja tätä haluaa ja tähän suostuu. Etenkin näissä tilanteissa on perusteltua soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöksiä.

Eräillä aloilla työntekijän lievään pahoinpitelyyn saattaa syyllistyä myös henkilö, joka jätettäisiin syntyneenä rangaistukseen tuomitsematta. Tällaisia ovat esimerkiksi terveydenhuollon alalla dementit, kehitysvammaiset, mielenterveyspotilaat taikka esimerkiksi lääkehokin vuoksi väliaikaisessa sekavuustilassa olevat potilaat. Mainitut henkilöt voivat syyllistyä lieväksi pahoinpitelyksi arvioitavaan tekoon työntekijää kohtaan hoitolaitoksen tosiasiallisessa arkisessa hoitotyössä, kuten pukemisessa ja syömisessä esimerkiksi huitomalla, rimpuilemalla tai lyömällä vammoja aiheuttamatta. Näiden potilasryhmien osalta on perusteltua soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöksiä.

Syyttämättä jättämisen perusteita ovat esimerkiksi tekijän nuoruus ja siitä johtuva ymmärtämättömyys tai harkitsemattomuus taikka kohtuussyyt, kuten se, että tekijään on kohdistettu sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteitä. Tapauksissa, joissa jo alkuaan on todennäköistä, että ne tulisivat johtamaan toimenpiteistä luopumiseen, ei kaikissa tapauksissa olisi prosessiekonomisista syistä tarkoituksenmukaista käynnistää syytetoimia. Tarkoituksenmukaisempaa olisi, että mainitut tapaukset karsiutuisivat rikosoikeudellisesta järjestelmästä pois jo siinä vaiheessa, kun työpaikalla harkittaisiin rikosilmoituksen tekoa. Rikosilmoitusten kaavamaisista tekoista lievästä pahoinpitelyistä mainituissa tapauksissa tulisi harkita alakohtaisesti. Tällaisten tilanteiden käsittelyyn, sisäiseen ohjeistukseen ja tyyppillisten tapauksien arviointiin on parhaimmat edellytykset kullakin asianomaisella toimialalla.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Rikosoikeudelliset vaikutukset

Esityksessä ei muuteta taikka laajenneta pahoinpitelysäännösten rangaistavuuden alaa. Ehdotetut muutokset kuitenkin tuovat viranomaisten käsiteltäväksi sellaisia tekoja, jotka eivät aikaisemmin tulleet rikosprosessiin. Virallisen syytteen alaiseksi saattaminen voi auttaa katkaisemaan rikoksen uusimiskierteen. Tätä kautta parannettaisiin myös rikoksen uhrin asemaa. Myös työtehtävissä toimivaan kohdistuvien lievien pahoinpitelyjen saattaminen virallisen syytteen alaiseksi tukisi ja parantaisi uhriksi joutuneen työntekijän asemaa.

4.2 Taloudelliset vaikutukset

Lievän pahoinpitelyn syyteoikeuden muutos

Kun lähisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt ehdotuksen mukaan saatettaisiin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi, muutoksella olisi melko suuria heijastusvaikutuksia rangaistusjärjestelmän toimintaan. Rikosten käsittelystä aiheutuvat kustannukset kasvaisivat, koska entistä useampi teko tutkittaisiin. Esityksen arvioidut vaikutukset olisivat eri viranomaisten käsittelemien tapausten lukumäärien ja kustannusten osalta seuraavia:

(1) Sellaisista lievista pahoinpitelyistä, joissa asianomistajarikoksina nykyisen lainsäädännön valossa jätetään esitutkinta toimitamatta tai se keskeytetään asianomistajan puuttuvan rangaistusvaatimuksen tai sen perumisen vuoksi, olisi jatkossa suoritettava esitutkinta. Rikosilmoituksiksi kirjatut, mutta esitutkinnassa edellä mainituista syistä tutkimatta jätetyt nykyiset lievät pahoinpitelyt muuttuisivat lakiehdotuksen edellytysten täytyessä virallisen syytteen alaisiksi pahoinpitelyiksi.

Pahoinpitelyrikoksia tuli poliisin tietoon vuonna 2009 32 748. Näistä lieviä pahoinpitelyjä oli noin 9121, joista yksityisellä paikalla tehtiin 4171 rikosta. Lievissä pahoinpitelyissä asianomistaja ei vaatinut rangaistusta 3529 tapauksessa (35 %) ja peruutti vaatimuksensa 3423 tapauksessa (34 %). Mainituilla perusteilla päättyneitä juttuja oli siis

yhteensä 6952, mikä vastaa reilua kahta kolmasosaa rikosilmoituksista. Jos näistä noin viidesosa, eli hieman harvempi kuin poliisin tietoon tulleista yksityisellä paikalla (vuonna 2008 4074) saman ruokakunnan sisällä tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä (vuonna 2007 961), olisi ehdotuksen soveltamisalaan kuuluvia lieviä lähisuhdepahoinpitelyitä, poliisin olisi toimitettava loppuun esitutkinta noin 1500 uudessa tapauksessa vuosittain. Koska nämä asiat voitaisiin käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä, syyttäjille ja tuomioistuimille aiheutuvat kustannukset eivät kasvaisi kovin merkittävästi.

(2) Nykyisin osan läheisessä suhteessa tapahtuneista lievista pahoinpitelyistä arvioidaan jäävän rangaistusjärjestelmän ulkopuolelle tilastoimattomina ja kirjaamattomina tapauksina, kun jo tapahtumapaikalla selviää, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia. Aikaisemmin kokonaan kirjaamatta jääneitä ja rangaistusjärjestelmän ulkopuolelle jääneitä läheisessä suhteessa tapahtuneita lieviä pahoinpitelyitä tulisi jatkossa entistä useammin rangaistusjärjestelmään piiriin, kun teot olisivat virallisen syytteen alaisia. Käytössä olevien tietojen perusteella on mahdollista vain viitteellisesti arvioida niitä kustannuksia, joita ehdotus näihin nykyisin kokonaan kirjaamatta jääviin lieviin pahoinpitelyihin aiheuttaisi.

Vuonna 2008 perheväkivallaksi luokiteltu ja kotihälytystehtäviä oli yhteensä 18 963. Näistä vain 5 001 johti rikosilmoituksen kirjaamiseen. Näin ollen noin 14 000 perheväkivallaksi luokitellusta tapauksesta ei kirjattu rikosilmoitusta. Ehdotettu muutos toisi nämä teot suurelta osin poliisin esitutkinnan piiriin niissä tapauksissa, joissa lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistö täyttyisi ja joissa rikosilmoituksen kirjaamatta jättämisen syynä on nykyisin se, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia.

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu, että ehdotettu lainmuutos toisi rangaistusjärjestelmän piiriin noin uutta 5000 tapausta. Vaikka muutos jossain määrin lisäisi poliisin työtä, uudistus voidaan sisäasiainministeriön mukaan toteuttaa poliisin osalta ilman lisäresursseja. Omaksuttavat käytännön menettelytavat ja niistä saatavat käytännön kokemukset voivat merkitä poliisin työmäärän li-

säystä ja aiheuttaa tarpeen tarkastella myöhemmässä vaiheessa poliisin resursointia.

Lähtökohta olisi, että jutut olisi mahdollista käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä. Kustannusarvioissa on tällöin ensinnäkin arvioitava, kuinka paljon maksaa rangaistusmääräysmenettelyssä käsitelty juttu syyttäjille. Hallituksen esityksessä HE 94/2009 vp laiksi sakon ja rikesakon määräämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi sivulla 26 todetaan seuraavaa: "Jos asioita tulisi syyttäjien käsiteltäväksi noin 170 000 vähemmän, vuosittainen säästö voisi olla noin 4 henkilötyövuotta." Toisin sanoen, yksi syyttäjä ratkaisisi tämän mukaisesti runsaat 40 000 juttua vuodessa. Tähän esitykseen suhteutettuna johtopäätöksenä on, että esityksen juttumäärillä lisäresurssitarvetta syyttäjille ei olisi sillä osin kuin jutut todellisuudessa ratkaistaisiin rangaistusmääräysmenettelyssä.

Muutos merkitsisi toisaalta ainoastaan mahdollisuutta ratkaista asia rangaistusmääräysmenettelyssä. Osa lähisuhdepahoinpitelyistä etenisi uudistuksen vuoksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni, ei ole mahdollista esittää. Vuonna 2007 rangaistusmääräysmenettelyssä määrättiin 875 sakkorangaistusta lievistä pahoinpitelystä. Samana vuonna tuomioistuimissa tuomittiin 359 rangaistusta lievistä pahoinpitelystä. Näin ollen noin 70 % lievistä pahoinpitelystä käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä.

Näin ollen esityksen valmistelussa on päädytty siihen, että uudistus voisi tuoda muuten kuin rangaistusmääräysmenettelyssä käsiteltäviä uusia juttuja syyttäjien ja tuomioistuimen käsiteltäväksi noin 1500 kappaletta. Esityksen lisäresurssitarpeeksi tulisi näin ollen tuomioistuinten osalta noin miljoona euroa eli 12 henkilötyövuotta ja syyttäjien osalta 0,5 miljoonaa euroa eli 4–5 henkilötyövuotta.

Toisaalta uudistus lisäisi valtion sakkotuloja arviolta noin puolella miljoonalla eurolla, jos kyseisten prosessien lopputuloksena määrättäisiin lievän pahoinpitelyn keskimääräinen sakkorangaistus.

Kustannusarviossa on otettu huomioon myös rikosoikeudellisen järjestelmän itsesäätelymekanismit, jotka luovat arvioihin suuria epävarmuustekijöitä: osa jutuista jää tutki-

matta, osassa käytetään esitutkinnan rajoittamista ja osassa luovutaan toimenpiteistä. Toisaalta ehdotettu lainsäädäntö tähtää yhteiskunnalle suuria kustannuksia aiheuttavan perheväkivallan vähentämiseen. On mahdollista ja toivottavaa, ettei muutos välttämättä kokonaistaloudellisesti ja pitkällä aikavälillä lisäisi valtion kustannuksia. Yksinomaan naisiin kohdistuva väkivalta aiheuttaa yhteiskunnalle vuosittain eri arvioiden mukaan noin 65–90 miljoonan euron kustannukset. Siitä, kuinka suurelta osin nämä kustannukset aiheutuvat nimenomaan tässä lakiehdotuksessa tarkoitettusta rikollisuudesta, ei ole tietoa. Mikäli esitys tavoitteidensa mukaisesti ainakin osittain ennalta ehkäisisi läheisessä suhteissa tapahtuvia lieviä pahoinpitelyjä katkaisemalla niiden jatkumisen ja toistamisen, tämän tulisi myöhemmin ilmetä viranomaisten käsiteltäväksi tulevien juttujen vähenemisenä. Tästä seuraisi jatkossa välitöntä ja välillistä kokonaistaloudellista kustannussäästöä.

Työpaikkaväkivaltaan liittyvät syytejärjestelyt

Työtehtävissä toimivaan kohdistuvien lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutoksen taloudellisia vaikutuksia voidaan arvioida lähinnä vain uhritutkimusten tietojen pohjalta, eikä näitä tietoja ole käytössä aivan viime vuosilta.

Vuoden 2006 uhritutkimuksen mukaan fyysistä väkivaltaa työpaikalla kokee vuosittain noin 14 000 miestä ja noin 34 000 naista. Luvut ovat uhritutkimukseen perustuvia väestötasolle painotettuja määriä. Vuonna 2003 19 % miesten ja 13 % naisten kokemasta työpaikkaväkivallasta ilmoitettiin poliisille. Poliisi kirjasi rikosilmoituksen kuitenkin vain arviolta 6 %:ssa miesten ja 7 %:ssa naisten työpaikkaväkivaltatapauksia (Heiskanen, Markku, Työpaikkaväkivalta Suomessa, teoksessa Suomalaiset väkivallan uhreina, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216, 2005, s. 48). Rikosilmoituksen kirjaamatta jättämisen syynä oli todennäköisesti se, ettei asianomistajalla ollut vaatimuksia tai että asiassa oli tehty sovinto. Näiden tietojen perusteella voidaan tehdä seuraavia lukumääräarvioita tapauksista, joissa esitutkintaa ei

nykyisin suoriteta. Miehiin kohdistuneista työpaikalla tapahtuneista lievästä pahoinpitelystä esitutkintaa ei suoriteta arviolta noin 1800 tapauksessa. Naisten osalta vastaava määrä on arviolta 2000. Luvut on saatu vähentämällä uhritutkimuksen poliisille ilmoitettujen tekojen määrästä saman tutkimuksen arvio rikosilmoitukseen johtaneiden tapaus-ten määrä.

Työtehtävässä toimivaan kohdistunut lievä pahoinpitely säädettäisiin ehdotuksen mukaan virallisen syytteen alaiseksi. Jatkossa tapauksissa suoritettaisiin siten esitutkinta ja teot tulisivat käsiteltäväksi todennäköisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Käsiteltäväksi tulevien tapaus-ten arvioidaan lisääntyvän enintään noin 3800 uudella tapauksella. Vaikka muutos jossain määrin lisääisi poliisin työtä, uudistus voidaan sisäasiainministeriön mukaan toteuttaa poliisin osalta ilman lisäresursseja. Syyttäjien rangaistusmääräysmenettelyssä käsittelemien tapausmäärien lisäys olisi sama, mutta tästä ei aiheutuisi merkittävää työmäärän lisääntymistä.

Edellä esitettyihin taloudellisiin vaikutusarvioihin ei sisälly lakimuutoksen aiheuttaman koulutustarpeen edellyttämiä kustannuksia. Muutokset edellyttäisivät etenkin poliisien, mutta myös muiden viranomaisten, lisäkoulutusta.

On myös todettava, että esityksen vaikutuksia tapausmäärien lisääntymiseen rikosprosessin eri vaiheissa on hyvin vaikea arvioida. Edellä laskelmissa esitetyt tiedot uusien juttujen ja kustannusten määristä ovat viime vuosien tietoihin perustuvia enimmäismääriä, joiden toteutumisesta ei ole varmuutta.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Poliisiin olisi esityksen mukaan toimitettava esitutkinta läheisessä suhteessa tapahtuvasta pahoinpitelystä. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että poliisiin olisi tutkittava ja selvitettävä lähisuuhdeväkivaltaa koskevia tapahtumia esimerkiksi kotihälytyksen yhteydessä nykyistä laajemmin ja siirtää asia kotihälytyksen jälkeen esitutkintaan. Tämä on välttämätöntä myös, jotta tarvittava näyttö saadaan kootuksi. Tämän vuoksi esitys edellyttäisi poliisien koulutusta.

Syyttäjien ja tuomioistuinten tutkittavaksi tulevien tapauksen määrää ehdotus lisääisi edellä arvioidulla tavalla, mutta se ei aiheuttaisi muita nykyisiin virallisen syytteen alaisia rikoksia koskevaan tutkintaan tai oikeudenkäyntiin liittyviä muutoksia.

Esitys ei periaatteessa aiheuttaisi muutoksia työpaikkaväkivaltaa koskevien rikosten ilmoittamiseen poliisille. Ilmoittajana voisi nykyiseen tapaan olla kuka tahansa, esimerkiksi työnantaja tai sivullinen. Erona nykyisäntelyyn on kuitenkin se, että virallisen syytteen alaisessa asiassa poliisin on toimitettava esitutkinta, vaikka asianomistaja ei esittäisi rangaistusvaatimusta. Työtapoihin sääntely ei kuitenkaan sinänsä toisi muutoksia.

Esityksen eräänä liitännäisvaikutuksena voi olla oikeusapulain (257/2002) mukaisten avustajan määräämisten yleistymisen ehdotuksen alaan kuuluvissa teoissa. Käytännössä jatkossa avustaja saatettaisiin määrätä sekä asianomistajalle että vastaajalle juttuun, mihin sitä ei ennen olisi määrätty. Oikeusapulain 6 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan oikeusapuun ei kuitenkaan kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa, jossa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan käyttämistä. Erityisesti lähisuuhdeväkivaltaan liittyvät hankalat näyttökysymykset saattavat kuitenkin aiheuttaa sen, että tekojen luonteesta johtuen asioita ei aina voida pitää yksinkertaisina rikosasioina, vaan niihin tulee määrättäväksi oikeudenkäyntiavustaja nykyistä useammin. Avustajan määräämisten lisääntymisen riippuisi siten jatkossa siitä, miten näitä avustajan määräämisen edellytyksiä käytännössä sovellettaisiin ehdotuksen kattamiin tapauksiin.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotuksen yhteiskunnallisina vaikutuksina tulevat arvioitavaksi esityksen sukupuolivaikutukset. Rikoslaki on lähtökohdiltaan sukupuolineutraali. Myöskään nyt ehdotettu ja muutoksia ei ole sidottu tekijän tai teon uhrin sukupuoleen. Sekä lähisuhteissa että

työtehtävissä tapahtuvissa nykyisin lieviksi pahoinpitelyiksi arvioitavissa teoissa on erityispiirteitä, jotka yksittäisessä tapauksessa koskevat samalla tavalla naisia ja miehiä sekä rikoksen tekijöinä että uhreina.

Yhdistyneet kansakunnat on määritellyt väkivallan sukupuoliperusteiseksi, jos se kohdistuu suhteettoman usein naisiin. Eri sukupuoliin kohdistuvan väkivallan määrää ja kehitystä tulee siten vertailla väkivallan yleiskehitykseen ja muiden väestöryhmien kokemaan väkivaltaan. Tilastokeskuksen tietojen mukaan saman ruokakunnan sisällä tapahtuvista lievistä tai perusmuotoisista poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyistä 71 % kuitenkin kohdistui vuonna 2007 yli 15-vuotiaisiin naisiin. Esityksen kattamien läheisissä suhteissa tapahtuvien lievien pahoinpitelyjen osalta esityksen vaikutukset kohdistuisivat käytännössä siten useammin naisiin rikoksen uhreina. Esityksellä arvioidaan olevan myönteisiä sukupuolivaikutuksia naisen asemaan rikoksen uhrina, koska se velvoittaa viranomaisia puuttumaan myös lieviin tekoihin.

Kansallisten uhritutkimusten mukaan naisten uhrikokemukset työpaikkaväkivallasta ovat lisääntyneet miesten kokemuksia enemmän 1990-luvulta lähtien. Kun tarkastellaan fyysistä väkivaltaa, miesten uhrikokemukset ovat pysyneet vajaassa prosentissa, kun taas sellaisten naisten osuus, jotka ovat kokeneet työpaikalla väkivaltaa, on lähes 2 % (ks. tarkemmin jaksossa työpaikkaväkivallan yleisyys). Väkivaltakokemusten kasvu vaikuttaa keskittyvän palvelualoille, jotka ovat naisvaltaisia. Esityksellä säädetään työntekijään työtehtävien suorittamisen vuoksi kohdistuva lievä pahoinpitely virallisen syytteen alaiseksi. Esityksellä arvioidaan myös tältä osin olevan myönteisiä sukupuolivaikutuksia naisen asemaan, koska se korostaa yhteiskunnan puuttumista ja reagoimista työntekijään kohdistuvaan lieväänkin fyysiseen väkivaltaan.

Lapsiin ja nuoriin vanhempiensa taholta kohdistunut kuritusvalta on vähentynyt voimakkaasti vuosina 1998–2008. Saman ruokakunnan sisällä tapahtuvista lievistä tai perusmuotoisista poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyistä 14 % kohdistui vuonna 2007 kuitenkin edelleen alle 15-vuotiaisiin lapsiin.

Erityisesti läheisen ihmisen tai lapsen nähdessä luottamusasemassa olevan henkilön lapsen kohdistama lieväkin pahoinpitely voi olla lapselle varsin järkyttävä ja hänen kehitystään haittaava kokemus. Sama koskee yleisemminkin lapsen kohdistettua väkivaltaa. Useat tutkimukset osoittavat, että väkivaltarikoksiin syyllistyneet ovat usein kokeneet itse lapsena väkivaltaa. Esitys parantaa lapsen rikosoikeudellista suojaa. Se voi myös välillisesti, pitkällä tähtäimellä ennalta ehkäistä väkivaltaista käyttäytymistä yleisesti korostaessaan lievänkin lapsen tai nuoreen kohdistuvan pahoinpitelyn moitittavuutta.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 17 päivänä loka-kuuta 2008 työryhmän pohtimaan parisuhde- ja työpaikkaväkivaltaan sovellettavia pahoinpitelysäännöksiä. Työryhmä luovutti 16 päivänä kesäkuuta 2009 mietintönsä oikeusministerille.

Työryhmän esityksessä ehdotettiin, että tietyt lähisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt säädetään perustunnusmerkistön mukaisiksi pahoinpitelyiksi rajoittamalla lievää pahoinpitelyä koskevan pykälän soveltamista. Lievänä pahoinpitelynä ei pidettäisi tekoa, joka kohdistuu alle 18-vuotiaaseen henkilöön, joka on tekijästä erityisen riippuvaisessa asemassa taikka henkilöön, joka on tai on ollut tekijään läheisessä suhteessa, ja jolla on tekijän aikaisemman toiminnan vuoksi rikoksen tapahtuessa perusteltu syy kokea ruumiilliseen koskemattomuuteensa kohdistuvaa uhkaa tai turvattomuutta, ellei rikos tästä seikasta huolimatta ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Esityksessä ehdotettiin myös, että lievän pahoinpitelyn syyteoikeutta koskevaa säännöstä muutetaan niin, että asiakasta palvelukseen tai tämän asiaa käsitelleeseen henkilöön kyseisen työtehtävän vuoksi kohdistettu lievä pahoinpitely säädetäisiin virallisen syytteen alaiseksi teoksi.

Työryhmän mietintö lähetettiin 30 päivänä elokuuta 2009 lausuntokierrokselle 59 taholle. Lausuntoja saapui yhteensä 49 kappaletta. Lausunnoista on julkaistu kooste (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 10/2010). Yhtä lukuun ottamatta lausunnonantajat kan-

nattivat työryhmän ehdottamia muutoksia, joskin moni järjestö piti niitä riittämättöminä. Moni lausunnonantajista esitti huomautuksia ehdotettujen säännösten yksityiskohdista. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota muun muassa säännösten laveuteen ja tulkinnanvaraisuuteen ja säännösten soveltamisalaan liittyviin epäselvyyksiin. Lausunnoissa kritisoitiin erityisesti sitä, että työnteekijään kohdistunut lievä pahoinpitely ehdotettiin säädettäväksi vain varsin rajatusti virallisen syytteen alaiseksi. Monet lausunnonantajat pitivät parempana sitä, että työtehtävää suorittavaan kohdistettu lievä pahoinpitely tulisi ilman rajoja yleisen syyteioikeuden piiriin.

Jatkovalmistelussa lausuntopalaute on otettu huomioon ensinnäkin siten, että säännöksiä on yksinkertaistettu, mutta samalla tarkennettu ja sitä kautta säännösten soveltamisalaa on selkeytetty. Lakiteknisesti uudistus on päädytty toteuttamaan yksinkertaisemmalla tavalla muuttamalla syyteioikeuspykälää siten, että lähisuhdeväkivalta saataan ilman tulkinnanvaraisia lisäkriteereitä virallisen syytteen alaiseksi. Työpaikkaväkivallan osalta lievien pahoinpitelyjen virallisen syytteen alaisuuden osalta esityksessä on luovuttu asiakaspalvelutehtävä rajoituksesta. Jatkovalmistelun päätteeksi esitysluonnos lähetettiin vielä toiselle, huomattavasti suppeammalle lausuntokierrokselle.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

21 luku. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

16 §. Syyteoikeus. Lievää pahoinpitelyä koskeva syyteoikeuspykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että teko saatettaisiin virallisen syytteen alaiseksi uhrin ollessa alaikäinen, tekijän läheinen taikka työtehtäviään suorittava henkilö. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi sitten, että 1 momentti koskisi lievää pahoinpitelyä ja 2 momentti vammaantuottamusta. Sisällölliset muutokset koskisivat vain 1 momenttia eli lievän pahoinpitelyn syyteoikeutta.

1 kohta. Kohdan mukaan lievä pahoinpitely olisi virallisen syytteen alainen teko, jos se kohdistuu alle 18-vuotiaaseen henkilöön. Esityksessä ehdotetaan ikäraajaksi yleistä täysi-ikäisyyden ikärajaa 18 vuotta. Tätä nuorempi henkilö on kehitysvaiheessa, jossa väkivallalla on erityisen haitallisia vaikutuksia. Lapselle on erityisen vahingollista joutua läheisen ihmisen pahoinpitelemäksi. Jos lapsi tuntee rikoksentekijää kohtaan erityistä luottamusta ja on tästä riippuvainen, lieväkin pahoinpitely on omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja mahdollisesti pitkäaikaista vahinkoa. Tilannetta kärjistää edelleen se, että lapsi ei voi hakea tukea läheisiltään, koska tekijä on juuri se henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Hallituksen esityksen (HE 224/1982 vp) perusteluissa todetaan lakiehdotuksen nimenomaisena tarkoituksena olleen vahvistaa se, että lapsen huoltajalla ei säännöksen tultua voimaan enää ole lapsen nähden kuritusvaltaa. Tämä esitys vahvistaisi todettua asiantilaa. Kuritustarkoitusta ei myöskään tulisi pitää seikkana, joka oikeuttaisi kokonaisarvos-

telun nojalla soveltamaan lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.

Myös ikätoveri voi pahoinpidellä alle 18-vuotiaan. Lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön voi lähtökohtaisesti täyttää esimerkiksi sisarusten tai kaverusten välinen fyysinen riiteily. Ehdotettu pykälä soveltuisi myös nuorten keskinäisiin lieviin pahoinpitelyihin. Vaikka näissä tilanteissa tekijän ja uhrin välillä ei yleensä ole moitittavuutta korostavaa riippuvuussuhdetta, on tilanteisiin syytä puuttua. Koska kyseessä on kuitenkin lievä pahoinpitely, viranomaiset voivat soveltaa lain mahdollistaman tarkoituksenmukaisuusharkinnan rajoissa toimenpiteistä luopumissäännöksiä, eikä sakkorangaistuksen määrääminen näissä teoissa ole kaikissa tapauksissa tarkoituksenmukaista. Näin on erityisesti tilanteissa, joissa tekijän ja uhrin välisissä voimasuhteissa ei ole erityistä epäsuhtaa.

2 kohta. Ehdotetussa 2 kohdassa määriteltäisiin tilanteet, joissa lievä pahoinpitely läheisessä suhteessa olisi virallisen syytteen alainen. Teon olisi kohdistuttava tekijään läheisessä suhteessa olevaan henkilöön. Läheisen suhteen määrittelyssä on otettu mallia rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentin säännöksestä, joka sinänsä on säädetty aivan toisiin tarkoituksiin. Läheinen suhde voi ensinnäkin perustua avio- tai avoliittoon taikka rekisteröityyn parisuhteeseen. Avoliitolla tarkoitetaan yleensä parisuhdetta, jonka osapuolet asuvat yhdessä, ja joilla on osittain tai kokonaan yhteinen talous. Ehdotetussa pykälässä läheinen suhde ei ole kuitenkaan sidottu yhteisasumiseen, vaan myös erillään asuvat seurustelukumppanit voivat kuulua pykälän soveltamisalaan. Avopuolisot voivat olla samaa tai eri sukupuolta; ehdotettu säännös soveltuisi läheisiin suhteisiin seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta. Vastaavasti läheinen suhde voi perustua sukulaisuussuhteelle, jolloin sen soveltamisalaan kuuluvat lapset, vanhemmat ja isovanhemmat. On kui-

tenkin huomattava, että teon kohdistuessa alle 18-vuotiaaseen lapseen, 1 kohta erityissäännöksenä syrjäyttäisi 2 kohdan soveltamisen. Säännös soveltuisi myös sisarussuhteisiin. Kaukaisempien sukulaisten suhteen läheisyys vaatisi sen sijaan erityisiä perusteita suhteen laadusta.

Koska ne henkilökohtaiset suhteet, joiden vuoksi henkilö voi olla toiselle läheinen, voivat olla monenlaisia, täysin tyhjentävää luetteloa niistä ei ole mahdollista laatia (HE 6/1997 vp). Läheiseen suhteeseen liittyy tyyppillisesti tunnepitoinen sitoutuminen toiseen henkilöön. Näyttökysymykset suhteen luonteesta jäisivät muutoin kuin ehdotetussa momentissa nimenomaisesti mainituissa tilanteissa oikeuskäytännön varaan.

Ehdotettu 2 kohta koskisi myös tilanteita, joissa tekijän ja uhrin välillä on aikaisemmin ollut läheinen suhde, vaikka suhdetta ei ehkä tekoheikellä enää voitaisi pitää läheisenä. Säännös voisi siten tulla sovellettavaksi riittäisissä ja pidempäänkin kestäneissä erotilanteissa, jotka kärjistyvät lievään pahoinpitelyyn. Ajan kulumisen vaikutusta suhteen laadun arviointiin ei kuitenkaan voida tarkkarajaisesti määritellä. Mitä pidempi aika läheisen suhteen päättymisestä on kulunut, sitä painavampia perusteita säännöksen soveltaminen edellyttäisi.

Lähisuhteina ei olisi kuitenkaan pidettävä tavanomaisia koulunkäyntiin, opiskeluun tai vapaa-aikaan liittyviä ystävyys- ja kaverisuhteita, vaikka niissäkin osapuolet voivat kokea läheisyyttä, riippuvuutta ja haavoittuvuutta, eikä myöskään esimerkiksi internet-tuttavuuksia. Myöskään työpaikalla työtovereiden keskinäissuhteita ei pidettäisi lähtökohtaisesti lähisuhteina. Esimerkiksi opiskelijoiden yhteinen soluasuminen ei sekään luoletusta lähisuhteesta.

3 kohta. Ehdotetulla lainmuutoksella säädetäisiin virallisen syytteen alaiseksi lievä pahoinpitely, joka kohdistuu henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi. Yleisperustelujen osassa 3.3 on esitelty laajemmin pykälän soveltamisalaa kuuluvia tyyppitilanteita.

Soveltamistilanteita yhdistävänä seikkana olisi, että henkilö on tavalla tai toisella kohdannut asiakkaan, vierailijan tai muun työyhteisön ulkopuolisen henkilön, joka olisi tässä

yhteydenpitotilanteessa tai myöhemmin pahoinpidellyt työntekijää oikeudellisesti lieväksi pahoinpitelyksi arvioitavalla tavalla. Sinänsä itse teko voi tapahtua palvelutilanteessa tai myöhemmin. Säännöksen soveltaminen ei siis edellytä myöskään sitä, että teon olisi tullut tapahtua työpaikalla. Esimerkiksi asiakkaan kotona hoivatilanteessa tehty teko kuuluisi säännöksen soveltamisalaa.

Säännöksen tyyppillinen soveltamistilanne olisi ravintoloiden tarjoilijoihin, kaupan myyjiin, terveyskeskusten hoitohenkilökuntaan ja sosiaalialan sosiaalityöntekijöihin kohdistuva, lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävä häiriökäyttäytyminen. Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan edellyttäisi näyttöä motiivista, kuten tarkoituksellisesta häirinnästä tai kostosta. Riittävää teon katsomiseksi virallisen syytteen alaiseksi lieväksi pahoinpitelyksi olisi, että teko on kohdistunut henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi.

Pykälä soveltuisi myös tilanteisiin, joissa tekijä ei olisi varsinaisesti asiakkaan tai käsitelyn kohteena olevan asianosaisen roolissa, mutta kuitenkin tällaisen henkilön seurassa. Esimerkiksi terveyskeskuksissa potilaan saattajan henkilökunnan jäsenen kohdistama lievä pahoinpitely olisi näin ollen virallisen syytteen alainen teko.

Pykälää sovellettaessa merkitystä ei olisi henkilön työ- tai virkamiesoikeudellisella asemalla, vaan pykälä soveltuisi yhtä hyvin työ-, sopimus- sekä virkasuhteessa kuin myös työharjoittelussa oleviin henkilöihin.

Ehdotettu ilmaisu ”työtehtävien vuoksi” rajaisi toisaalta säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle teot, jotka eivät liity uhrin työtehtäviin. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, jotka tapahtuisivat työpaikalla, mutta liittyisivät osapuolten väliseen muuhun kuin työntekoon liittyvään suhteeseen.

2 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki**rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 21 luvun 16 §, sellaisena
 kuin se on laissa 578/1995, seuraavasti:

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

16 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi taikka teko on kohdistunut

1) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön,

2) tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suo-

raan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen taikka

3) henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi.

Virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen vammantuottamuksesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

Helsingissä 11 päivänä kesäkuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

Laki

rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 21 luvun 16 §, sellaisena
kuin se on laissa 578/1995, seuraavasti

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 luku

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

16 §

16 §

Syyteoikeus

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä lievästä pahoinpitelystä, joka on kohdistunut viisitoista vuotta täyttäneeseen henkilöön, eikä vammantuottamuksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi.

Virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi taikka teko on kohdistunut

1) kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön,

2) tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen taikka

3) henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi.

Virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen vammantuottamuksesta vain, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi.

_____ päivä
Tämä laki tulee voimaan _____
kuuta 20 .